

วารสาร มหาจุฬาราชการ

Mahachula Academic Journal

ISSN (Print) : 2408 - 1078

ISSN (Online) : 2651 - 2440

ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒

Vol. 6 No. 2 July - December 2019

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

วารสาร มหาจุฬาราชการ Mahachula Academic Journal

ISSN : 2408 1078 (Print)

ISSN : 2651-2440 (Online)

ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒

Vol.6. No.2 July – December 2019

● วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬาราชการ เป็นวารสารวิชาการ ราย ๖ เดือน (ปีละ ๒ ฉบับ) คือ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนา และปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหาสาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย ๒ ท่านต่อบทความ
- ทรัพย์สินและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทรัพย์สินของความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● เจ้าของ

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ห้อง ๓๐๕ เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘๐๑๓

● ที่ปรึกษาวารสารมหาจุฬาราชการ

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.

อธิการบดี

พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.

คณบดีคณะพุทธศาสตร์

พระราชสุตาภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

คณบดีคณะครุศาสตร์

พระศรีสิทธิมนี

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รองศาสตราจารย์ ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

● บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิฐ ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายสุญา ศิริธัญญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● กองบรรณาธิการ :

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ดร.วีรชาติ นิมนองค์

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

มหาวิทยาลัยบูรพา

นายคะแนน ปาลิภัทรากูร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายสุภูฐาน สุตาจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารมหาวิทยาลัย (Peer Review)

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร. พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์รังษี สุหนต์

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมื่นชนะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุยะใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ

ราชบัณฑิต

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา จันทรแก้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หนูวิไล

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ สัตโยภาส

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศรี ไชยสร

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ สยาม คำปรีดา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักษัตย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

มหาวิทยาลัยมหิดล

(๕)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ฦ นคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

ดร.วีรชาติ นิมอนงค์

ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พิสุจน์อักษร

พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิโส

นายสุภฐาน สุดาจันทร์

นางสาวสุจิตรา ชวดรัมย์

นางสาวสังเวียน พู่เฟื่อง

งานสมาชิก

นายสุภฐาน สุดาจันทร์

บันทึกข้อมูล

นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจ่าง

งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

นายพนพล เพ็ญประชุม

นายสินชัย วงษ์จำนงค์

นายเอกลักษณ์ เทพวิจิตร

นายสันทัต จันทร์ทาทอง

● นิติกร

นายธวัช แยมปัว

● ภาพ/ศิลปะ

พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโส

นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ

● ออกแบบปก

ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ

- จัดรูปเล่ม

นายสมบูรณ์ เฟ่งพิศ

- พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๙ โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๔๕

- จำนวนที่ตีพิมพ์ ๕๐๐ เล่ม

วารสารมหาจุฬาริชาการ
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒ ได้รวบรวมบทความวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย รวมถึงคณาจารย์ต่างสถาบัน ได้ส่งบทความทางวิชาการมาร่วมตีพิมพ์ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ทำให้คณาจารย์ ได้มีโอกาสศึกษาพุทธธรรมและการนำไปประยุกต์ บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระศาสนา อันเป็นการบริหารวิชาการแก่สังคม ในฉบับนี้ กองบรรณาธิการและคณะทำงานฝ่ายประสานงานได้รับเกียรติจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอก ส่งบทความทางวิชาการ เพื่อลงตีพิมพ์เผยแพร่ จำนวน ๒๖ บทความ มีเพียงภาคภาษาไทยเท่านั้น แบ่งเป็น บทความวิจัย ๒๔ บทความ บทความวิชาการ ๒ บทความ อีกทั้งมีบทวิพากษ์หนังสือซึ่งรายละเอียดบทความต่าง ๆ กองบรรณาธิการได้กล่าวถึงเนื้อหาของแต่ละบทความโดยสรุปดังนี้

บทความวิจัยที่ ๑ เรื่อง “เปรียบเทียบกำเนิดและการพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครุฑระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” โดย รศ.ดร.ศุภกาญจน์ วิชาชาติ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และ ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ในเรื่องกำเนิดและการพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครุฑ จากการศึกษาพบว่า มีประเด็นที่สามารถศึกษาวิเคราะห์ ๕ ประเด็น ได้แก่ เหตุปัจจัยการตั้งครุฑของมนุษย์, การนับอายุทารกในครุฑ, การที่บิดามารดาอยู่ร่วมกันครั้งเดียวในขอบเขต ๗ วัน, ระยะเริ่มต้นของลำดับพัฒนาการมนุษย์ และลำดับพัฒนาการกำเนิดชีวิตมนุษย์ในครุฑ โดยทั้ง ๕ ประเด็นเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์พบว่ามีความสอดคล้องกันโดยเฉพาะรูปลักษณะทางกายภาพและระยะเวลา ส่วนที่แตกต่างกันหรือไม่มีข้อมูลสำหรับมิติวิทยาศาสตร์ คือ นามธรรม ได้แก่ คันธัพพะหรือปฏิสนธิวิญญาณ รวมทั้งความจริงเรื่องจิตนิยาม และกรรมนิยาม

บทความวิจัยที่ ๒ เรื่อง “วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม” โดย ผศ. ไกรวุฒิ มะโนรัตน์ คณะพุทธศาสตร์ มจร ผลการวิจัยพบว่า ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์ทุกคนมีความสามารถหรือศักยภาพในการที่จะพัฒนาจิตของตนให้เกิดปัญญาจนบรรลุถึงนิพพานได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านเพศ อายุ เชื้อชาติ วรรณะ และพื้นความรู้การพัฒนามนุษย์ คือ การทำให้มนุษย์เจริญขึ้นด้วยการพัฒนาให้ครบ ๔ ด้าน ๑) กายภาวนา การพัฒนาอินทรีย์ทั้งหลายให้มีความเจริญงอกงามเพื่อให้รู้จักการใช้อินทรีย์อย่างเหมาะสม ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและบุคคลอื่น ๒) สีลภาวนา การพัฒนา

พฤติกรรมทางสังคมให้ยอมรับ เคารพ ในกฎเกณฑ์ กติกา จรรยา ของสังคม ๓) จิตตภาวนา การพัฒนาจิตให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน สงบสุข ผ่องใส พร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อส่วนรวม ๔) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันสรรพสิ่ง ตามความเป็นจริงจนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ การพัฒนามนุษย์ ในพระพุทธศาสนาถือว่า จิตเป็นตัวคอดกำหนดพฤติกรรม และเป็นเหตุให้เกิดนามรูป การพัฒนามนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนา จึงอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาจิต ด้วยการปฏิบัติตามหลักของศีล สมาธิ และ ปัญญา ปัญญาที่ได้จากการพัฒนาจิต นำไปสู่เป้าหมายของสุดคือนิพพานซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ อย่างสมบูรณ์

บทความวิจัยที่ ๓ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย” โดย ผศ. สุชน ประวัติติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขา พุทธจิตวิทยา มจร พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร์ อภินันโท, ผศ.ดร. และ ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ กรรมการ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผลการวิจัย พบว่า ๑) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนา ความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านรูปแบบการพัฒนา ความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยภาพรวม อยู่ใน ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ๒) ผลการวิจัยพบว่าจากการจำแนกปัญหาการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในโรงเรียนของ สพม. เขต ๙ ทั้ง ๓๖ ประเด็นปัญหาซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการพัฒนาเยาวชนแม้ว่าจะจะเป็นปัญหาระดับชาติที่ทุกฝ่าย จะต้องให้ความสำคัญ ในฐานะผู้สร้างคนรุ่นใหม่ให้มีพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่ดีมีคุณภาพ เพื่อจะไปพัฒนา ประเทศชาติ ๓) การวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหารูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย พบว่ามีปัจจัยที่เป็นพฤติกรรมเสี่ยงต่อกระบวนการรู้คิดและ การตระหนักรู้ด้วยความเข้าใจถึงปัญหาหลายด้าน ประมวลสรุปปัจจัยที่เป็นปัญหาต่อรูปแบบการพัฒนา ความสันโดษในเยาวชนทั้ง ๕ ด้านได้แก่ ๑. ด้านครอบครัว ๒. ด้านศาสนา ๓. ด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อม ๔. ด้านโรงเรียน ๕. ด้านสื่อสารมวลชน

บทความวิจัยที่ ๔ เรื่อง “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณี ศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ดร., ดร.คงสุภรณ์ แสงทรัพย์ และ ดร.พูนศักดิ์ กมล อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะ พุทธศาสตร์ มจร ผลการวิจัยพบว่า ๑) หลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในชุมชนประตู่ ท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสร้างให้ประชาชนในชุมชนประตู่ท่าแพเข้าใจ และยอมรับ

(๘)

ซึ่งความแตกต่างในเรื่องของแนวคิดวัฒนธรรมประเพณี และความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิความเชื่อ ๒) ความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือ การรักษาศีล ๕ พุทธเจ้าที่ไพเราะไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดในชุมชน ทำตนให้เป็นประโยชน์ ชุมชนชาวคริสต์ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเปิดกว้างแต่ละชุมชนสู่สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้ทุกคนในสังคมหันมาเข้าใจความแตกต่าง และสนใจเรียนรู้ความแตกต่างกับความรู้ที่มีอยู่ เป็นต้น

บทความวิจัยที่ ๕ เรื่อง “การศึกษาสาเหตุที่ส่งผลให้นักเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ” โดย ดร.สุพจน์ สุภาพ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ส่งผลให้นักเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมากที่สุดคือ สาเหตุด้านผู้เรียน ร้อยละ ๕๘ รองลงมาคือ สาเหตุด้านผู้สอนร้อยละ ๓๐ ต่อมาคือ สาเหตุด้านสถานศึกษา ร้อยละ ๗ และสุดท้ายคือ สาเหตุด้านครอบครัวและสิ่งแวดล้อมทางบ้านร้อยละ ๕ แนวทางในการดำเนินการช่วยเหลือ การป้องกัน และการส่งเสริมโดยสรุป เช่น ๑) สร้างความเข้าใจกับนักเรียน ๒) กวดขันนักเรียนในเรื่องความประพฤติ ๓) พัฒนาครู ๔) สร้างความเข้าใจกับครูประจำวิชาในเรื่องการมอบหมายงาน ๕) สร้างความเข้าใจกับคณะครูในเรื่องบทบาท หน้าที่ของครู

บทความวิจัยที่ ๖ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดย ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผู้วิจัย มี รศ. ดร.นันทิยา น้อยจันทร์ และ รศ. ดร.ธานี เกสทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นที่ปรึกษา ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) การมีวิสัยทัศน์ ๒) การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๓) การบริหารองค์กรและการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ๔) การจัดการองค์กร ๕) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ๖) ความเป็นผู้นำที่ดีของผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ส่วนที่ ๒ ส่วนเนื้อหาและแนวทางการพัฒนา ส่วนที่ ๓ ส่วนกระบวนการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และส่วนที่ ๔ ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จ การประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความถูกต้อง ๒) ด้านความเหมาะสม ๓) ด้านความเป็นไปได้ และ ๔) ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก

บทความวิจัยที่ ๗ เรื่อง “การบริหารการพัฒนาโครงการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ศึกษากรณี: **พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก EEC**” โดย อาจารย์นพดล วิทยาภรณ์ ผู้อำนวยการกองช่างสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลทางเกวียน ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และ รศ.ดร.เอกพร รักความสุข มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย อาจารย์ที่ปรึกษา ผลการวิจัยพบว่า (๑) การวางผังเมือง ยังไม่มีความเหมาะสม ไม่สามารถผสมผสานเพื่อแบ่งพื้นที่ให้ชุมชนและอุตสาหกรรมมาอยู่ร่วมกันได้ และในการกำหนดพื้นที่รองรับอุตสาหกรรมยังคงไม่ชัดเจน (๒) แรงงานยังไม่มีทักษะที่จะสามารถยกระดับมาตรฐานการผลิตและนวัตกรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิต และองค์ความรู้ที่ยั่งยืนระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่างประเทศ (๓) ขาดแผนการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมที่เกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพด้านการขนส่งทางอากาศของพื้นที่ (๔) ขาดการส่งเสริมการลงทุนทางด้านการให้สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีระดับท้องถิ่น เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อผู้ประกอบการในพื้นที่ (๕) ขาดแผนการสร้างความสัมพันธ์อันดี การช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อน การเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาคนในชุมชน (๖) ด้านสาธารณูปโภค ระบบน้ำประปายังมีประสิทธิภาพต่ำกว่าพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศเพื่อนบ้าน

บทความวิจัยที่ ๘ เรื่อง “**ประสิทธิผลการบริหารแอร์พอร์ต เรล ลิงก์**” โดย นางสาวภาวิศา ทรัพย์มณีวงศ์ และ รศ.ดร.เอกพร รักความสุข มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย อาจารย์ที่ปรึกษา ผลการวิจัยพบว่า ๑) โครงการแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ เป็น ระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และสถานีรับส่งผู้โดยสารในเมือง ดำเนินการก่อสร้างโดยการรถไฟแห่งประเทศไทย ๒) การจัดตั้งบริษัท รถไฟฟ้า ร.ฟ.ท. จำกัด เพื่อให้บริหารโครงการแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ไม่ได้ได้รับความเห็นด้วยจากบางส่วนของบอร์ดบริหารการรถไฟแห่งประเทศไทย เพราะมีผลประโยชน์มหาศาลในโครงการนี้ ๓) การบริหารโครงการแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ โดยบริษัท รถไฟฟ้า ร.ฟ.ท. จำกัด เป็นการนำระบบการบริหารของการรถไฟแห่งประเทศไทยมาใช้ และการพึ่งพาทั้งระบบงานและผู้บริหารจากการรถไฟแห่งประเทศไทย จึงทำให้ไม่สามารถพัฒนาเพื่อแข่งขันในเชิงธุรกิจได้ ๔) แนวการพัฒนาโครงการแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิผล จะต้องพัฒนาการเชื่อมต่อโครงข่ายการขนส่งสาธารณะทั้งระบบของประเทศ

บทความวิจัยที่ ๙ เรื่อง “**สัมฤทธิ์ผลของการจัดการโครงการขนส่งสาธารณะระบบรางในเขตกรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณีการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย**” โดย นางสาวศิรินทร ภูจินดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น และ รศ.ดร.เอกพร รักความสุข อาจารย์ที่ปรึกษา ผลการวิจัยพบว่า ๑) การออกพระราชบัญญัติที่ไม่สนับสนุน

(๑๐)

กิจการรถไฟฟ้าก่อให้เกิดความไม่คล่องตัวต่อการดำเนินงานเกิดข้อจำกัดทำให้ไม่สามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๒) การบริหารงานของ รฟม. ถูกแทรกแซงจากทางการเมืองและถูกควบคุมจากภาครัฐ ๓) ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้การเก็บค่าโดยสารและออกบัตรโดยสารไม่สามารถบูรณาการเข้าด้วยกันได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ใช้บริการ ๔) การไม่เชื่อมต่อกันในระบบขนส่งสาธารณะระบบราง ในแต่ละโครงข่าย ๕) ไม่สามารถบูรณาการร่วมกันกับระบบขนส่งมวลชนอื่นๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ๖) สัมฤทธิ์ผลของการจัดการ ขึ้นอยู่กับระบบบริหารภายในของ รฟม. กับสภาพแวดล้อมภายนอก

บทความวิจัยที่ ๑๐ เรื่อง “รูปแบบการบริหารโครงการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ (English Program: EP) ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดย ดร.นพรัตน์ อรรคโชติ ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง และ รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า (๑) องค์ประกอบของการบริหารโครงการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษฯ ได้ ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) แผนกลยุทธ์ ๒) กระบวนการบริหารจัดการ ๓) สมรรถนะผู้บริหาร ๔) คุณภาพด้านบุคลากร ๕) การบริหารงบประมาณ ๖) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ๗) คุณภาพนักเรียน และ ๘) การติดตามประเมินผล (๒) รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบฯ มีความเหมาะสม (๓) โดยรวมรูปแบบฯ มีความถูกต้อง และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ความเหมาะสม และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

บทความวิจัยที่ ๑๑ เรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับหลักความยินยอมไม่เป็นละเมิด : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา” โดย นายภานุพงศ์ พงษ์ชัย นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า การปรับใช้หลักความยินยอมไม่เป็นละเมิดในประเทศไทยยังคงมีจุดบกพร่องอยู่ ทั้งในเรื่องการขาดบทบัญญัติกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับหลักความยินยอมไม่เป็นละเมิด และปัญหาในการตีความกฎหมายที่ต้องห้ามมิให้ยกหลักความยินยอมไม่เป็นละเมิดขึ้นต่อสู้คดี รวมถึงปัญหาความทับซ้อนของบทบัญญัติมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐ ต่อมาตรา ๑๕๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงทำการเสนอให้มีการแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐ ด้วยเหตุว่าการที่กำหนดหลักเกณฑ์และข้อจำกัดหรือข้อห้ามในการปรับใช้หลักความยินยอมไม่เป็นละเมิดก็เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย และลดช่องว่างความไม่เท่าเทียมของบุคคลในประเทศไทยซึ่งมีอำนาจต่อรองทางสังคมในขณะที่มีการให้ความยินยอม

ที่แตกต่างกันซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.๒๕๔๐ มาตั้งแต่ต้น และเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นรูปธรรมเหมือนกฎหมายของประเทศที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล อย่างกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา

บทความวิจัยที่ ๑๒ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดย ดร.วันวิสา วิเชียรรัตน์ ดร.สายทิพย์ ยะฟู และ รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภักทราคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วยทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ๒) รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ประกอบด้วยหลักการพื้นฐานของการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและวัตถุประสงค์ของรูปแบบฯ ส่วนที่ ๒ เนื้อหา ประกอบด้วย องค์ประกอบของการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน กระบวนการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย นโยบายและความต้องการจำเป็น วิธีการ เงิน ผลตอบแทน ขวัญกำลังใจวัสดุ/สื่อ และบุคคล กระบวนการ ขับเคลื่อนโดยใช้รูปแบบ Self-Model เป็นต้น ส่วนที่ ๓ เงื่อนไขความสำเร็จผลการยืนยันรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร พบว่า รูปแบบมีความถูกต้อง และเหมาะสม ๓) ผลการประเมินรูปแบบ และคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาตามรายการประเมิน พบว่า รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นประโยชน์

บทความวิจัยที่ ๑๓ เรื่อง “รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา” โดย ดร.วรรณิกา อภัยภักดิ์ ดร.สายทิพย์ ยะฟู และ รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภักทราคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) องค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การสร้างความตระหนัก การสร้างเครือข่าย การสร้างรูปแบบเครือข่าย การบริหารเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์เครือข่าย ๒) รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมฯ ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ส่วนที่ ๒ เนื้อหา ส่วนที่ ๓ เงื่อนไขความสำเร็จ โดยรูปแบบ และคู่มือรูปแบบฯ มีความถูกต้อง เหมาะสม ๓) ผลการประเมินรูปแบบฯ ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด

บทความวิจัยที่ ๑๔ เรื่อง “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑” โดย นายพิตะวัน เนตรทอง ดร.สายทิพย์ ยะฟู

(๑๒)

และ ผศ.ดร.ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ เช่น โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากร ICT ๑) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ๒) วางแผนกลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ๓) สร้างวัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ๔) ส่งเสริมครู บุคลากรใช้พัฒนาสมรรถนะและชุมชนแห่งการเรียนรู้ ICT ๒) ผลการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๔ ด้านตามทฤษฎีระบบ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านข้อมูลย้อนกลับด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๒ องค์ประกอบ ด้านกระบวนการ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๖ องค์ประกอบ ด้านผลผลิต ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๑ องค์ประกอบ และด้านข้อมูลย้อนกลับ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๓ องค์ประกอบ และผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ด้านความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม ความถูกต้อง พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

บทความวิจัยที่ ๑๕ เรื่อง “คุณภาพ และคุณธรรม สำหรับการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉิน ยุคประเทศไทย ๔.๐ กรณีศึกษา : งานบริการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศ” โดย ดร.ธนเสฐรัฐ อัครภาวพัฒน์ อาจารย์ประจำหลักสูตร วิทยาลัยการบินและคมนาคม มหาวิทยาลัยศรีปทุม สรุปได้ว่า ปัจจุบัน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนได้จัดให้มีบริการด้านการแพทย์ฉุกเฉินเพื่อสวัสดิภาพของประชาชนกลุ่มต่างๆ สำหรับกรณีที่เกิดการเจ็บป่วยฉุกเฉิน ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงประเด็น “ประเทศไทย ๔.๐ (Thailand 4.0) ที่เกี่ยวข้องกับการบริการการแพทย์” ซึ่งเห็นว่า สิ่งที่สังคมไทยคาดหวังว่าจะได้รับจากแนวคิดประเทศไทย ๔.๐ ประการหนึ่งคือ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหวังเรื่องสังคมเปี่ยมสุขและมีสุขภาพที่ดีนั้น หากต้องการทำให้ความคาดหวังของประชาชนเกิดขึ้นจริงในด้านสุขภาพและการรับบริการสาธารณสุขที่ดีในยุคประเทศไทย ๔.๐ นั้น ต้องทำให้บริการทางการแพทย์มีความทันสมัยดังเช่นการบริการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยฉุกเฉินทางอากาศ (Air Ambulance Service) ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านการแพทย์ดังกล่าวต้องพัฒนาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินให้มีคุณภาพมากขึ้นโดยใช้องค์ประกอบหลัก ๖ ด้านของระบบบริการสาธารณสุขที่เสนอโดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization; WHO) เป็นเกณฑ์ในการพัฒนาระบบ ควบคู่กับการมีคุณธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่

บทความวิจัยที่ ๑๖ เรื่อง **“สันติวัฒนธรรมเชิงพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (รัฐฉาน) ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”** โดย นายบาร์มี หงส์วนิชย์กุล พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสันติศึกษา มจร ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (รัฐฉาน) มีวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวล้านนาไทย ของประเทศไทย ศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภาษาพูด และพยัญชนะเป็นของตนเอง ตกอยู่ภายใต้กระแสถูกกลืนทางวัฒนธรรม ผู้นำชาติพันธุ์ไทใหญ่ได้สร้าง “กลยุทธ” “ตำนาน” ผ่านองค์กรท้องถิ่น ด้วยวิธีการฟื้นฟู มหรสพแห่งความสุข “เพลงจำดไต” เพื่อปลูกจิตสำนึก รักถิ่นฐาน เจ้าเสื่อข่านฟ้า” ในฐานะวีรบุรุษผู้กล้า ครั้งหนึ่งเคยสร้างมหาอาณาจักรไทใหญ่ครอบคลุมพม่าภาคเหนือทั้งหมด ส่วนแนวคิดทฤษฎีสันติวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ตามนโยบายสำคัญคือ “วัฒนธรรมนำชาติ” โดยนำการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนา และมีการบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้งได้แก่ “พุทธสันติวิธี” แนวทาง “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ ทางสายกลาง ที่เป็นกลางบนฐานความรับผิดชอบและการตัดสินใจร่วมกันและทฤษฎีสันติภาพ มีฐานจากวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (รัฐฉาน) มาเชื่อมโยงกับหลักพุทธศาสนา เช่น สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔

บทความวิจัยที่ ๑๗ เรื่อง **“ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับราคาตลาดหลักทรัพย์ของบริษัทในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย”** โดย ดร.กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์ คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม และ รศ.สุขจิตต์ ณ นคร อาจารย์พิเศษประจำหลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลงานวิจัยพบว่า อัตราส่วนทางการเงิน ได้แก่ อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม และ อัตรากำไรขั้นต้น มีอิทธิพลเชิงบวกต่อราคาตลาดหลักทรัพย์ของบริษัทในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง โดยอัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวมมีอิทธิพลสูงสุด รองลงมา อัตรากำไรขั้นต้น โดยการเปลี่ยนแปลงในอัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวมเพิ่มสูงขึ้นมีผลกระทบต่อราคาตลาดหลักทรัพย์ของบริษัทในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ๐.๑๙๗ หน่วยมาตรฐาน และการเปลี่ยนแปลงในอัตรากำไรขั้นต้นเพิ่มสูงขึ้นมีผลกระทบต่อราคาตลาดหลักทรัพย์ของบริษัทในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ๐.๑๒๒ หน่วยมาตรฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

บทความวิจัยที่ ๑๘ เรื่อง **“การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร”** โดย นางสาวฐิตินันท์ ปันมาก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มจร พระครูกิตติญาณวิสิฐ, ดร. และ ดร.ระวิง เรื่องสังข์

(๑๔)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์/ผู้ร่วมวิจัย คณะครุศาสตร์ มจร ผลการวิจัย พบว่า ๑) สภาพความเหมาะสมของตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาพบว่า ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสม จำแนกออกเป็น ๘ องค์ประกอบหลัก ๔๖ ตัวบ่งชี้ ๒) การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาพบว่า จากการนำตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาไปวิเคราะห์ด้วยวิธีหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉากแวกซ์สามารถจัดกลุ่มใหม่เข้าองค์ประกอบ ได้จำนวน ๖ องค์ประกอบหลัก ๔๐ ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบที่ ๑ ด้านการเป็นพลเมืองของชาติ, องค์ประกอบที่ ๒ ด้านการมีส่วนร่วมต่อสังคม, องค์ประกอบที่ ๓ ด้านจิตสำนึกรักความเป็นไทย, องค์ประกอบที่ ๔ ด้านความซื่อตรง สุจริตใจ, องค์ประกอบที่ ๕ ด้านการมีวินัยต่อตนเองและ องค์ประกอบที่ ๖ ด้านการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต ๓) ผลการวิจัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความสอดคล้องของตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($X^2 = ๑๑๘๓.๙๓$, $df = ๗๒๕$, $p = ๐.๐๐$, $X^2/df = ๑.๖๓$, $GFI = ๑.๐๐$, $AGFI = ๐.๙๘$, $RMSEA = ๐.๐๖๔$)

บทความวิจัยที่ ๑๙ เรื่อง “**แนวทางในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย**” โดย อาจารย์ขจาย เหล่าสุนทร นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อาจารย์วรรณะ รัตนพงษ์, อาจารย์จันจิรา วิชัย และ อาจารย์นาวัน พรหมใจสา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรเหตุที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย เรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ ๑) ครอบครัว (FAM) ๒) ด้านเศรษฐกิจ (ECO) ๓) ด้านกฎหมาย (LAW) ๔) ด้านสุขภาพ (HEA) ๕) ด้านความสุข (HAP) ๖) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (SEF) และ ๗) ด้านเครือข่าย (NET) โดยมีค่าอิทธิพลรวม เท่ากับ ๐.๘๕๓, ๐.๕๔๑, ๐.๔๘๒, ๐.๔๕๐, ๐.๓๗๒, ๐.๒๔๘ และ ๐.๐๘๐ ตามลำดับ

บทความวิจัยที่ ๒๐ เรื่อง “**แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธบูรณาการ**” โดย พระเจริญ วฑฒโน นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย มจร ผลการวิจัยพบว่า ๑) เยาวชนเป็นผู้มีความสำคัญต่อประเทศชาติเพราะจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต แต่เยาวชนในปัจจุบันกลับกลายเป็นกลุ่มที่เป็นปัญหามากเยาวชนที่ไม่สามารถปรับตัวได้จะกลายเป็นปัญหาในสังคม มีเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น ครอบครัว เพื่อน สถาบันในสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเยาวชนเป็นอย่างมาก ๒) หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีหลักการว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนให้มีหลักธรรมสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการศึกษา ได้แก่ ปรัตถุสสและโยนิโสมนสิการที่เป็นศรัทธา ในพระพุทธศาสนาการคบเพื่อนมิตรแท้และมิตรเทียม การศึกษาพัฒนาในพระพุทธศาสนา คือกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมจิตใจ และปัญญา โดยใช้สติปัญญา ๔ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ของมนุษย์ได้ ๓) แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธบูรณาการ ภาคทฤษฎี ได้บูรณาการหลักธรรมที่ได้กล่าวถึงมาแล้วนั้นกับแนวคิดและหลักการทางจิตวิทยา สำหรับภาคปฏิบัติ ได้บูรณาการหลักธรรมจากพระพุทธศาสนา กับแนวคิดและหลักการทางจิตวิทยาและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ได้แนวคิดใน ๓ มิติ

บทความวิจัยที่ ๒๑ เรื่อง “บูรณาการพุทธธรรมกับศาสตร์พระราชาสู่เสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดย พระมหาอุทัย พลเทโว สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มจร ผลการวิจัย พบว่า ๑) มหาวิทยาลัยได้เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ในการบริการด้านวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมคือ ตอบสนองปรัชญาที่ว่า “เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม” ๒) มหาวิทยาลัยมีสถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นของตัวเองเพื่อเป็นสถานที่พัฒนาจิตใจของนิสิตทุกระดับ ๓) ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาวิทยาลัยได้หลักการบริหารจัดการอบรมที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ คือ ๑) วิชากรรมฐานก็มีความชัดเจนทั้งสมณะและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้ได้ฝึกจิตฝึกใจ ๒) วิชาหลักการดำเนินชีวิตก็เผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระเจ้าอยู่หัวเอาไปใช้ในศาสตร์พระราชารื่องความพอเพียง มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ความพอเพียง มีเหตุผล ๓) ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาวิทยาลัยมีการจัดการที่ดีเยี่ยม ๔) ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาวิทยาลัยมีวิธีการจัดการ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านบุคลากร ๒) ด้านการเงิน ๓) ด้านวัตถุ และ ๔) ด้านการบริหารจัดการ

บทความวิจัยที่ ๒๒ เรื่อง “นโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ” โดย นางสาวพัชรกัญญ์ เจริญชุตินันท์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น และ รศ. ดร. สมเดช มุ่งเมือง คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อาจารย์ที่ปรึกษา ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เน้นความสำคัญด้าน ๑) การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยบูรณาการระหว่างหน่วยงานระดับปฏิบัติ การเชื่อมโยงข้อมูลที่สามารถตรวจสอบความถูกต้อง การบริการร้านธงฟ้าประชารัฐ จำนวนเครื่องรูดบัตร EDC ในพื้นที่ห่างไกล ๒) โดยมีปัจจัยความสำเร็จ คือ ปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านองค์การ ปัจจัยด้านข้าราชการ ปัจจัยด้านข้อมูลและกระบวนการติดต่อสื่อสาร และปัจจัยด้านประชาชน และ ๓) แนวทางการดำเนินนโยบายสาธารณะคือ ฐานข้อมูลผู้มีสิทธิถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ มาตราการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยการสร้างอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทและความหลากหลายของผู้ถือบัตร อย่างสมดุลกับตลาดแรงงาน เพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืน ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่แท้จริง

(๑๖)

บทความวิจัยที่ ๒๓ เรื่อง “การรับมือข้อต่อสาธารณะของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา” โดย นายอนพัทธ์ เขียววิชัย นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น และ รศ.ดร.สมเดช มุ่งเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อาจารย์ที่ปรึกษา ผลการวิจัยพบว่า องค์การภาครัฐต้องปฏิบัติตามนโยบายรัฐบาล กฎ ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กรณีสํานักงานคณะกรรมการอาหารและยา องค์การที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนทุกคนทั้งประเทศ ซึ่งสภาพการณ์การปฏิบัติงานด้านภาระรับมือข้อต่อสาธารณะของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในปัจจุบัน ดำเนินตามพันธกิจองค์การคือ การปกป้อง คํว้ครองความปลอดภัยด้านสุขภาพของประชาชน และรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิของตนเองในการบริโภค หากพิจารณาความรับมือข้อต่อสาธารณะขององค์การ จึงไม่เด่นชัดในแง่จิตสํานึก ในขณะที่มีเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับผลข้างเคียงจากการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพเป็นจํานวนมาก โดยประชาชนมีทัศนคติต่อบทบาทความรับมือข้อต่อสาธารณะของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ค่อนข้างน้อย เกิดจากปัจจัยสนับสนุนคือ จริยธรรม การบริหารงานถูกมองว่าไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

บทความวิจัยที่ ๒๔ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงบทบาทบริษัทไปรษณีย์ไทย จํากัด ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล” โดย นายชวลิต บุญเกิด นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น และ ผศ.ดร.สมิหรา จิตตลดากร มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น อาจารย์ที่ปรึกษา ผลการศึกษาพบว่า (๑) สภาพการเปลี่ยนแปลงบทบาทบริษัทไปรษณีย์ไทย (จํากัด) ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลของประเทศไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาระยะยาวอย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดทํายุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แต่เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงทำให้เกิดความซับซ้อน การทํางานไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความขัดแย้ง และมีอุปสรรคในการดําเนินงาน (๒) แนวทางการเปลี่ยนแปลงบทบาทบริษัทไปรษณีย์ไทย (จํากัด) ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ไปรษณีย์ไทยต้องปรับทิศทางการบริหารจัดการต้องให้ความสำคัญในการนำเทคโนโลยีมาใช้ และมีแนวนโยบายการบริหารจัดการให้มีความโปร่งใส มีคุณธรรม มีจริยธรรมในการบริหารจัดการ ให้บริการสาธารณะแนวใหม่ที่ขับเคลื่อนไปบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันในสังคมและประชาชนได้รับประโยชน์จากการให้บริการด้วย

บทความวิชาการที่ ๒๕ เรื่อง “วัฒนธรรมเชิงสันติสำหรับครู” โดย นางบัณฑิตกา จารุมา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ มจร โดยผู้เขียนได้กล่าวถึงวัฒนธรรมเชิงสันติว่า หมายถึงวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งที่ประกอบด้วยความเชื่อ ทศนคติ นิสสัย พฤติกรรม ศีลธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อทางศาสนาที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ เจริญองกาม ปราศจากสงครามและ

ความเห็นแย้งที่รุนแรง และผู้คนมีความสงบทางจิตใจเป็นที่ตั้ง โดยวัฒนธรรมเชิงสันติแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ ระดับแรกคือ สิ่งแวดล้อมภายนอก อันได้แก่ การปราศจากความเห็นแย้ง สงคราม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่อยู่บนพื้นฐานความรุนแรง และระดับที่สอง คือ ระดับจิตใจ อันได้แก่ ความสงบร่มเย็น ภายในใจ ที่ส่งผลให้ความเชื่อ ทศนคติ นิสสัย พฤติกรรม และศีลธรรมของบุคคลมีลักษณะที่ไม่นำไปสู่ ความรุนแรง และสังคมที่มีลักษณะวัฒนธรรมเชิงสันติจะมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ การเข้าถึงหัวใจ ของศาสนาของศาสนิกชนทุกศาสนา ระบบการศึกษาที่เป็นไปเพื่อสันติภาพ และการมีสื่อเพื่อสันติภาพ หากผู้ประกอบวิชาชีพครูได้รับการฝึกทักษะวัฒนธรรมเชิงสันติตามองค์ประกอบดังกล่าวอย่างดีแล้ว เชื่อแน่ว่า ครูจะสามารถสร้างสังคมครูที่เป็นสังคมสันติภาพและเป็นต้นแบบของผู้มีทักษะวัฒนธรรม เชิงสันติแก่นักเรียน

บทความวิชาการที่ ๒๖ เรื่อง “การพัฒนานักวิศวกรสันติภาพโดยหลักภาวนา ๔” โดย นายอภิชาติ อนันตประยูร บัณฑิตวิทยาลัย มจร โดยผู้เขียนได้สะท้อนให้ผู้สนใจและปรารถนาจะเป็น วิศวกรสันติภาพ ได้เข้าใจหลักการพัฒนาที่สำคัญบนวิถีแห่งพุทธ ซึ่งการพัฒนาคุณภาพของวิศวกร สันติภาพใช้กรอบแนวคิดคือหลักภาวนาสี่ มาสร้างความตระหนักรู้ สามารถเผชิญกับทุกปัญหาความ ขัดแย้ง ก้าวสู่การพัฒนาทั้ง ๔ ด้านอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เป็นการพัฒนาคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดสันติภาพ และความสามัคคีเพิ่มขึ้นในสังคม นักวิศวกรสันติภาพที่ดีทุกท่าน ย่อมยอมเปิดใจ รับฟัง และอดทนทุกกรณี ที่จะฝึกฝนอบรมตนให้ผ่านในทุกกระบวนการฝึกอบรม เพราะคำว่าวิศวกร สันติภาพ คือ ผู้สร้างความร่มเย็นทางจิตใจ จึงต้องผ่านการฝึกอย่างเข้มข้น ไม่ว่าจะเป็นการนั่งสมาธิหรือ เติบจนกรรมก็ตาม ล้วนเป็นการฝึกสติ การปฏิบัติตามหลักภาวนาสี่จึงมีความสำคัญและมีความจำเป็น อย่างมาก ก่อนที่จะออกไปสร้างความสัมพันธ์ต่อองค์กรใดองค์กรหนึ่งนั้น ก็ต้องเริ่มต้นที่ตัวของนิสิต สันติศึกษาแต่ละท่านเองให้เจตจำนงเปิดใจเข้าร่วมพัฒนา และก้าวสู่กระบวนการสร้างความสมานฉันท์ ทั้งยังเป็นไปเพื่อการพัฒนาตนเองของนักวิศวกรสันติภาพให้เกิดความเห็นที่ตรงชัด และถูกต้อง เข้าใจ ธรรมชาติของความขัดแย้ง และอยู่เหนือปัญหาที่เข้ามาในทุกกรณี

บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง “พระชินพุทธะห้าพระองค์” พระพุทธเจ้าในรูปกายทิพย์ตามคติของ มหายานและวัชรยาน โดย นายสุชญา ศิริธัญญกร พระมหาขวัญชัย ปุตตวิเสโส และนายสุภฐาน สุตาจันทร์ กองบรรณาธิการ ได้กล่าวถึงหนังสือนี้ไว้ว่า เป็นผลงานเขียนของอาจารย์สุมาลี มหณรงค์ชัย เป็นหนังสือที่ชาวพุทธผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานควรอ่านอีกเล่มหนึ่ง เพราะทำให้เรียนรู้พุทธศาสนาในมุมมองที่ แตกต่างไปจากเดิมเพราะทำให้ทราบถึงคติความเชื่อของมหายานและวัชรยาน เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ๕ คือ (๑) พระวัชรโคตร-พระอภิชัยพุทธะ(๒) รัตนโคตร-พระรัตนสัมภพพุทธะ (๓) ปัทมโคตร-

(๑๘)

พระอมิตาภพุทธะ (๔) กรรมโคตร-พระอโฆสทิธิพุทธะ (๕) ตถาคตโคตร-พระไวโรจนพุทธะ เพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับคำในปกหลังที่ว่า พระชินพุทธะมีอยู่มากมาย แต่องค์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้ากายเนื้อ ในภัทรกัปนี้มีอยู่ห้าพระองค์ สถิตอยู่ตามทิศหลักต่างๆ ชาวพุทธวัชรยานจัดให้แต่ละพระองค์อยู่ในตระกูลที่มีชื่อและความหมายเฉพาะในตอนต้น แต่สุดท้ายทุกพระองค์จะเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น เมื่อได้ศึกษาเรื่องอะไรก็ตาม จะต้องเข้าใจว่า เป็นความฉลาดในอุบายธรรม เราไม่อาจยึดติด ถือนั่นในบุคคลหรือภาคบุคคลาธิฐานใด ที่ปรากฏในงานว่ามีอยู่ เป็นจริงเป็นจัง ตามนั้น ถ้าถือจริงจัง ความแตกต่างและสับสนจะเกิดขึ้นทันที ฉะนั้น ตราบเท่าที่เรารู้จักใช้สอยให้เป็น ประโยชน์ ถูกวิธีและถูกทาง ตรานั้น การศึกษาเรื่องนี้ จะเป็นเรื่องสนุก รวมทั้งทำให้เราเข้าใจพระพุทธศาสนาลึกซึ้งอีกด้วย

เนื้อหาของบทความเหล่านี้ เป็นบทความวิจัยที่ได้รับจากคณาจารย์ และนักศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาทั้งภายนอกและภายใน ล้วนให้มุมมองในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา รวมทั้งพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ในสาขาวิชาสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้ อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง

สำหรับรายละเอียดบทความทั้งหมดนี้ ผู้ใคร่ต่อการศึกษาสามารถเรียนรู้ได้จากบทความดังกล่าว ในวารสารฉบับนี้ และพบกันอีกในวารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๓

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกณิฎฐ์ ศรีทอง)

บรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาริชาการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(๖)
เปรียบเทียบกำเนิดและการพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครรภ์	
ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์	๑
รศ.ดร.ศุภกาญจน์ วิชาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	
ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม	๑๗
ผศ.ไกรวุฒิ มโนรัตน์ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม	
เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	๓๐
ผศ.สุชน ประวัติดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย	
กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	๔๖
พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม ดร., ดร.คงสุขวัญ แสงทรัพย์, ดร.พูนศักดิ์ กมล	
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
การศึกษาสาเหตุที่ส่งผลให้นักเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานีมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ	๖๐
อาจารย์ศุภจี มหาวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี	
รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์	
สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๗๗
ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร, รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์	
รศ.ดร.ธานี เกสทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	
การบริหารการพัฒนาโครงการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ศึกษากรณี :	
พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตะวันออก EEC	๙๕
อาจารย์นพดล วิทยาภรณ์ ผู้อำนวยการกองช่าง จังหวัดระยอง	
รศ.ดร.เอกพร รักความสุข มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย	
ประสิทธิภาพการบริหารแอร์พอร์ต เรล ลิงก์	๑๑๐
นางสาวภวริศา ทรัพย์มณีวงศ์ รศ.ดร.เอกพร รักความสุข มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย	

(๒๐)

สัมฤทธิ์ผลของการจัดการโครงการขนส่งสาธารณะระบบราง ในเขตกรุงเทพมหานคร

: ศึกษากรณีการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย

๑๒๕

นางสาวศิรินทร ภูจินดา

รศ.ดร.เอกภร รักความสุข

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

รูปแบบการบริหารโครงการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ

เป็นภาษาอังกฤษ [English Program : EP] ของโรงเรียนมัธยมศึกษา

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑๔๒

ดร.นพรัตน์ อรรถโชติ, ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง, รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับหลักความยินยอมไม่เป็นละเมิด:

กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา

๑๖๐

นายภานุพงศ์ พงษาชัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑๗๙

ดร.วันวิสา วิเชียรรัตน์, ดร.สายทิพย์ ยะฟู, รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภักทราคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง

ในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

๑๙๘

ดร.วรรณิกา อภัยภักดี, ดร.สายทิพย์ ยะฟู, รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภักทราคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑

๒๑๗

นางสาวพิชิตะวัน เนตรทอง, ดร.สายทิพย์ ยะฟู, ผศ.ดร.ทีปพัฒน์ สันตะวัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

คุณภาพ และคุณธรรม สำหรับการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินยุคประเทศไทย ๔.๐

กรณีศึกษา : งานบริการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศ

๒๓๕

ดร.ธนเสฏฐ์ อัครประภาวัฒน์

วิทยาลัยการบินและคมนาคม มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สันติวัฒนธรรมเชิงพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (รัฐฉาน)

ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒๔๘

นายบารมี หงส์ฉนิชกุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับราคาตลาดหลักทรัพย์ของบริษัท

ในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ๒๖๓

ดร.กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์, รศ.สุจิตต์ ณ นคร

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร

๒๘๐

นางสาวฐิตินันท์ ปันมาก, พระครูกิตติญาณวิสิฐ, ดร.ระวีง เรืองสังข์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย

๒๙๓

อาจารย์ชจาย เหล่าสุนทร, อาจารย์วรรณะ รัตนพงษ์,

อาจารย์จันจิรา วิชัย, อาจารย์นาวัน พรหมใจสา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๓๐๙

พระเจริญ วฑฒโน, ดร.ระวีง เรืองสังข์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บูรณาการพุทธธรรมและศาสตร์พระราชเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓๒๑

พระมหาอุทัย พลเทโว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

๓๓๓

นางสาวพัชรกัญญ์ เขียวสุตินันท์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

รศ.ดร.สมเดช มุงเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

การรับผิดชอบต่อสาธารณะของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

๓๔๘

นายอนพัทธ์ เขียววิชัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

รศ.ดร.สมเดช มุงเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

(๒๒)

การเปลี่ยนแปลงบทบาทบริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด

ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

๓๖๘

นายชวลิต บุญเกิด, ผศ.ดร.สมิทธา จิตตลดากร

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

วัฒนธรรมเชิงสันติสำหรับครู

๓๘๒

นางบัณฑิตา จารุมา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

การพัฒนานักวิศวกรสันติภาพโดยหลักภาวนา ๔

๓๙๗

นายอภิชาติ อนันตประยูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง “พระชินพุทธะห้าพระองค์”

๔๑๒

นายสุชนา ศิริธัญญกร พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส

นายสุภฐาน สุดาจันทร์ กองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาวិชาการ

ภาคผนวก

- คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาวิชาการ
- แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณาลงในวารสารมหาจุฬาวิชาการ
- หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาวิชาการ
- ขั้นตอนการดำเนินงานของวารสารมหาจุฬาวิชาการ

๔๒๕

๔๓๒

๔๓๕

๔๓๕

เปรียบเทียบกำเนิดและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครรภ์
ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์*

A Comparison Between Scientific and Buddhist Truths of the Birth
and Development of Human Life in the Womb

ศุภกาญจน์ วิชานาติ**

Supakanchana Vichanati

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ประเทศไทย

Faculty of Humanities & Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University, Thailand

วัชร งามจิตรเจริญ***

Watchara Ngamchitcharoen

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Email : phdmbu3.025@gmail.com

Received : August 16, 2019

Revised : October 18, 2019

Accepted : October 22, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ในเรื่องกำเนิดและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครรภ์ จากการศึกษาพบว่า มีประเด็นที่สามารถศึกษาวิเคราะห์ ๕ ประเด็น ได้แก่ เหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์, การนับอายุทารกในครรภ์, การที่บิดามารดาอยู่ร่วมกันครั้งเดียวในขอบเขต ๗ วัน, ระยะเริ่มต้นของลำดับพัฒนาการมนุษย์ และลำดับพัฒนาการกำเนิดชีวิตมนุษย์ในครรภ์ โดยทั้ง ๕ ประเด็นเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์พบว่ามีความสอดคล้องกันโดยเฉพาะรูปลักษณะทางกายภาพและระยะเวลา ส่วนที่แตกต่างกันหรือไม่มีข้อมูลสำหรับมิติวิทยาศาสตร์ คือนามธรรม ได้แก่ คันธัพพะหรือปฏิสนธิวิญญาณ รวมทั้งความจริงเรื่องจิตนิยาม และกรรมนิยาม

คำสำคัญ: กำเนิด, พัฒนาการ, ชีวิตมนุษย์

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการอธิบายคำสอนเรื่องรูปขันธ์ในมิติวิทยาศาสตร์” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๑

** รศ.ดร.ศุภกาญจน์ วิชานาติ Assoc.Prof.Dr.Supakanchana Vichanati คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ประเทศไทย Faculty of Humanities & Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University, Thailand

*** ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ Prof.Dr.Watchara Ngamchitcharoen คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Abstract

This research article is aimed to make a comparative study of the birth and development of human beings in the womb according to Buddhism and science. The study found that causes and conditions of human conception, gestational age, parents' sexual intercourse within the scope of 7 days, beginning period of the development of human beings and sequence of the development of the birth of human beings in the womb are similar as far as the physical factors and timing are concerned. Their Difference or what is absent in the scientific data involves the abstract entity, i.e. gandhabba or rebirth consciousness as well as the truths of psychic law and the law of Karma

Keywords: Birth, Development, Human life.

บทนำ

ในการศึกษาเรื่อง “เปรียบเทียบกำเนิดและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครุภพระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” มีประเด็นข้อสงสัยและน่าศึกษาหลายประการ ได้แก่ เหตุปัจจัยการตั้งครุภพของมนุษย์, เปรียบเทียบการนับอายุทารกในครุภพ, เปรียบเทียบบิณฑบาตอยู่ร่วมกันครั้งเดียวในขอบเขต ๗ วัน, เปรียบเทียบระยะเริ่มต้นของลำดับพัฒนาการมนุษย์ และเปรียบเทียบลำดับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครุภพ ซึ่งวิธีการเข้าถึงองค์ความรู้ด้วยการเปรียบเทียบจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ แล้วนำไปศึกษาต่อยอดองค์ความรู้อื่น ๆ ต่อไป ดังนั้นบทความวิจัยนี้จึงเป็นความพยายามที่จะศึกษาเปรียบเทียบความจริงเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครุภพในมิติของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

เปรียบเทียบเหตุปัจจัยการตั้งครุภพของมนุษย์

๑. เหตุปัจจัยการตั้งครุภพของมนุษย์ในมิติพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนากล่าวถึงเหตุปัจจัยแห่งการตั้งครุภพในมหาตัมหาสังขยสูตรหรือสูตรว่าด้วยความสันตันทาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่าองค์ประกอบที่ทำให้สัตว์ (มนุษย์) เกิดในครุภพมี ๓ ประการ คือ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน, มารดามีระดู และมีคันธัพพะหรือปฏิสนธิวิญญูณปรากฏขึ้น^๑ คำว่า มารดาบิดาอยู่ร่วมกันจึงหมายถึง เซลสืบพันธุ์ของมารดา หรือ เซลไข่ (Ovum) กับ เซลสืบพันธุ์ของบิดา หรือ เซลล่อสุจิ (Sperm cell) มาปฏิสนธิกันจนรวมกันเป็นเซลล์เดียวหรือไซโกตเซลล์ (Zygote cell) ซึ่งพร้อมจะพัฒนาการเป็นทารกหรือมนุษย์สมบูรณ์ในที่สุด

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๘/๔๔๓-๔๔๔.

ส่วนคำว่า คันธัพพะหรือปฏิสนธิวิญญาน หมายถึง สัตว์ผู้จะมาเกิดในครรภ์นั้น หรือจิตดวงแรกเกิด คือวิญญานดวงแรกในชาตินี้ ปรากฏขึ้นในครรภ์มารดาและดำรงอยู่แบบเกิดดับต่อเนื่องจนถึงเวลาตาย อตภาพในระหว่างนี้ ชื่อว่า กายมนุษย์”^๒ อนึ่ง ถึงแม้องค์ประกอบทั้ง ๓ ถึงพร้อมกันแล้ว แต่ระหว่าง ตั้งครรภ์ องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งแยกออกไปกลางคัน ทำให้ไม่สามารถตั้งครรภ์จนกำเนิดเป็น มนุษย์ได้ในที่สุด ดังปรากฏในมหานิทานสูตรซึ่งแสดงการสรุปของการสืบต่อของจิตที่มาจากเกิดในครรภ์ว่า การกำเนิดชีวิตมนุษย์หากขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งย่อมทำให้ไม่สามารถกำเนิดมนุษย์ที่มีชีวิตได้ เพราะเหตุ หรือต้นเหตุหรือเหตุเกิดและปัจจัยแห่งวิญญานคือนามรูป”^๓ จากการศึกษาดังกล่าว เหตุปัจจัยหรือวิธีที่ ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ในมหาตมาสังขยสูตร อาจกล่าวได้ว่าเป็นวิถีทางธรรมชาติ คือเป็นวิธีตั้งครรภ์ของ คนโดยทั่วไป แต่ในทางพระพุทธศาสนามีกล่าวถึงเหตุปัจจัยแห่งการตั้งครรภ์โดยวิธีไม่เป็นไปตามธรรมชาติ หรือวิธีพิเศษอื่นอีกได้ ดังปรากฏในอรรถกถาพระวินัยปิฎก ปฐมปาราชิก^๔ ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุแห่ง การตั้งครรภ์ไว้ว่ามี ๗ อย่าง คือ การเคล้าคลึงกาย การจับผ้า การดื่มมธุสุจิ การลูบคลำสะดือ การเห็นรูป การได้ยินเสียง การได้สูดกลิ่น

โดยสรุป เหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ในมิติพระพุทธศาสนามีปัจจัยจากกฎธรรมชาติหรือนิยาม ๕ ประการ อุตุนิยาม พีชนิยาม จิตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม เข้ามาเกี่ยวข้องตามกฎปฏิจ- สมุบาท^๕ เพราะการตั้งครรภ์ต้องอาศัยความเหมาะสมของสภาพร่างกาย (อุตุนิยาม) และเป็นไปตามกฎ แห่งการสืบพันธุ์ของมนุษย์ (พีชนิยาม) รวมทั้งการมีวิญญานมาปฏิสนธิในครรภ์ (จิตนิยาม) ซึ่งเป็นไปตาม กรรมที่ทำไว้ (กรรมนิยาม) และสอดคล้องกับความเป็นเหตุและผลที่ธรรมชาติกำหนดไว้ (ธรรมนิยาม)

๒. เหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ในมิติวิทยาศาสตร์

เหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ในมิติวิทยาศาสตร์กล่าวว่า การตั้งครรภ์ของมนุษย์เกิดจากความ พร้อมของเซลล์สืบพันธุ์บิดา (Sperm) และมารดา (Oocyte) ความพร้อมของมารดาในการมีประจำเดือน ฮอร์โมน (Hormone) อวัยวะรองรับการตั้งครรภ์หรือมดลูก (Uterus) ตลอดจนอวัยวะต่างๆ ที่สนับสนุน การตั้งครรภ์ ได้แก่ รังไข่ (Ovary) , ปีกมดลูก (Fallopian tube) หรือท่อนำไข่ (Oviduct), ช่องคลอด (Vagina) เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวนี้คือการปฏิสนธิภายในร่างกายมนุษย์หรือโดยวิถีทางธรรมชาติ

แต่ถ้าเป็นวิธีไม่เป็นไปตามธรรมชาติ หรือการปฏิสนธินอกในร่างกายมนุษย์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ก็คือ การทำเด็กหลอดแก้ว (IVF-ET), การทำอิกซี่ (Intracytoplasmic Sperm Injection/ICSI) หรือ

^๒ วิมหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

^๓ ทิมหา. (ไทย) ๑๐/๑๑๕-๑๑๖/๖๕-๖๖.

^๔ วิมหา.อ. (ไทย) ๓๖/๓๑๒-๓๑๓.

^๕ สมบูรณ์ ตาสนธิ, “ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๒๓-๓๗.

แม้กระทั่งจะเป็นการสร้างเซลล์ตัวอ่อนมนุษย์โดยวิธีทางห้องทดลองอื่น เช่น การโคลน (Cloning), การไม่ใช้เซลล์ไข่ (Oocyte), การไม่ใช้เซลล์อสุจิ (Sperm) เป็นต้น

ดังนั้น เหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ในมิติวิทยาศาสตร์ มีสองลักษณะ คือ เป็นไปตามธรรมชาติ โดยการปฏิสนธิภายในร่างกายมนุษย์ ซึ่งมีเหตุปัจจัยอยู่ ๒ ประการ ได้แก่ เซลล์สืบพันธุ์บิตา (อสุจิ) กับ เซลล์สืบพันธุ์มารดา (ไข่) เข้าร่วมปฏิสนธิกัน และมารดามีประจำเดือนพร้อมตั้งครรภ์โดยสมบูรณ์ ส่วนลักษณะที่ ๒ คือการตั้งครรภ์ของมนุษย์ในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ ได้แก่ การฉีดอสุจิเข้าไปในโพรงมดลูกโดยตรง, การใส่อสุจิเข้าทางช่องกำเนิดของสตรีด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือการฉีดอสุจิเข้าที่ปากมดลูก การนำเซลล์ไข่และอสุจิออกมาผสมภายนอกในร่างกายหรือ IVF (In – vitro Fertilization) และการโคลนซึ่งเป็นการผลิตเซลล์จากห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ และต้องนำเซลล์ตัวอ่อนที่สร้างขึ้น ย้ายกลับสู่โพรงมดลูกในช่วงมีระดูจึงจะเกิดการตั้งครรภ์ตามมาได้^๖

จากข้อมูลมิติพระพุทธศาสนาและมิติวิทยาศาสตร์ในหัวข้อเรื่อง เหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ สามารถเปรียบเทียบดังตารางต่อไปนี้

การเปรียบเทียบเหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ระหว่างมิติพระพุทธศาสนากับมิติวิทยาศาสตร์		
ประเด็น เปรียบเทียบ	มิติพระพุทธศาสนา	มิติวิทยาศาสตร์
วิธีธรรมชาติ	บิดามารดาอยู่ร่วมกัน, มารดามีระดู และมีคันธัพพะ หรือปฏิสนธิวิญญานปรากฏ	เซลล์สืบพันธุ์บิตา (อสุจิ) กับเซลล์สืบพันธุ์มารดา (ไข่) เข้าร่วมปฏิสนธิกัน และมารดามีประจำเดือนพร้อมตั้งครรภ์โดยสมบูรณ์
วิธีไม่ธรรมชาติ	การจับฉั่ว อสุจิ การลูบคลำเสด็จ การเห็นรูป การได้ยินเสียง การได้สูดกลิ่น และการเคล้าคลึงกาย	การทำเด็กหลอดแก้ว (IVF-ET), การทำ อีคซี (Intracytoplasmic Sperm Injection/ICSI) หรือแม้กระทั่งจะเป็นการสร้างเซลล์ตัวอ่อนมนุษย์โดยวิธีทางห้องทดลองอื่น เช่น การโคลน (Cloning), การไม่ใช้เซลล์ไข่ (Oocyte), การไม่ใช้เซลล์อสุจิ (Sperm)

^๖ แพทย์หญิงเสริมสุข วิจารณ์สถิต, “พัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์เชิงเปรียบเทียบพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๐๖.

เหมือนกัน	๑. บิดามารดาอยู่ร่วมกัน(อสุจิกับไข่ร่วมกัน) และมารดามีระดู(ประจำเดือน) ๒. วิธินอกเหนือธรรมชาติคล้ายคลึงกันด้วยการปฏิสนธิในร่างกาย เช่นการโคลนกับการไม่ใช้เซลล์สืบพันธุ์ การดื่มอสุจิ การจับผ้า เป็นต้น ๓. พินิยามกับอุตุนิยามสอดคล้องกัน เช่น การใช้เซลล์สืบพันธุ์ ฮอโมน ความพร้อมการตั้งครรภ์ของมารดา อุณหภูมิ ระยะเวลา เป็นต้น
ต่างกัน	๑. มิตติวิทยาศาสตร์ไม่มีองค์ความรู้เรื่องคันธัพพะ(ปฏิสนธิวิญญาน) แต่มีพระพุทธศาสนาที่มีองค์ความรู้เรื่องคันธัพพะ ๒. วิธินอกเหนือธรรมชาติในมิตติพระพุทธศาสนาจำกัดพิสดารกว่ามิตติวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การลอบคลำสะดือ การเห็นรูป การได้ยินเสียง การได้สูดกลิ่น และการเคล้าคลึงกาย เป็นต้น ๓. มิตติวิทยาศาสตร์ไม่มีองค์ความรู้เรื่อง จิตนิยาม และกรรมนิยาม ที่กล่าวถึงเหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ ซึ่งต่างจากมิตติพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ชัดเจนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๑ ตารางเปรียบเทียบเหตุปัจจัยการตั้งครรภ์ของมนุษย์ระหว่างมิตติพระพุทธศาสนากับมิตติวิทยาศาสตร์

เปรียบเทียบการนับอายุทารกในครรภ์

การนับอายุครรภ์ (Gestational age) เปรียบเทียบกับอายุทารกในครรภ์ (Fetus age) เมื่อเปรียบเทียบจุดเริ่มต้นของการนับไม่ตรงกัน ฉะนั้นหลักการนับอายุครรภ์ทางสูติศาสตร์ (Gestational age) จะเริ่มนับตั้งแต่วันแรกที่มีประจำเดือนครั้งสุดท้าย (Last Menstrual Period - LMP) การที่นับอายุครรภ์ทางสูติศาสตร์เช่นนี้ เพื่อที่มารดาสามารถจะจำวันได้แม่นยำ เพราะวันที่มีประจำเดือนสามารถสังเกตและรู้ได้ง่ายกว่าวันที่มีไข่ตก โดยหลังจากมีประจำเดือนวันแรกแล้ว ต่อมาอีกประมาณ ๒ สัปดาห์จึงจะมีไข่ตก และวันที่มีไข่ตกถือเป็นวันที่จะมีการปฏิสนธิหรือการผสมของเซลล์ไข่และอสุจิเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นหากนับอายุตัวอ่อนมนุษย์หรืออายุทารกในครรภ์ เมื่อเทียบกับอายุครรภ์ทางสูติศาสตร์นั้นต้องลบไป ๒ สัปดาห์ เช่น อายุครรภ์ ๔ สัปดาห์ จะเท่ากับอายุตัวอ่อนมนุษย์ ๒ สัปดาห์ เป็นต้น (Gestational age = Fertilization age + 2 weeks)^๓ ส่วนในทางพระพุทธศาสนาเริ่มนับตั้งแต่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน (เซลล์สืบพันธุ์ทั้งสองปฏิสนธิกัน) ซึ่งเป็นระยะที่มารดามีระดู (เซลล์ไข่ตก) อยู่ในสภาวะพร้อมตั้งครรภ์ได้อีก ๗ วันต่อมา และเริ่มเรียกว่ากายมนุษย์ ต่อเมื่อเริ่มมีปฏิสนธิวิญญาน (คันธัพพะ) มาปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา^๔

^๓ แพทย์หญิงเสริมสุข วิจารณ์สถิต, “พัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์เชิงเปรียบเทียบทรรศนะทางพุทธศาสนาและสูติศาสตร์”, หน้า ๒๐๘-๒๐๙.

^๔ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

เพราะฉะนั้น หากนับวันทางจันทรคติ อายุครุฑของทารกในมิติพระพุทธรูปศาสนากับมิติวิทยาศาสตร์ จะตรงกัน เพราะมิติทั้งสองล้วนนับอายุมนุษย์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา โดยระยะเวลาการตั้งครรภ์ที่ปรากฏ ในพระไตรปิฎกของมนุษย์ปกติทั่วไป คือ ๙ - ๑๐ เดือน นับทางจันทรคติ ไม่ได้นับเดือนทางสุริยคติ หากเปรียบเทียบกับช่วงเวลาการตั้งครรภ์ในสมัยปัจจุบัน พบว่าไม่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบบิดามารดาอยู่ร่วมกันครั้งเดียวในขอบเขต ๗ วัน

คำว่า มารดาอยู่ร่วมกับบิดา ในมหาตมहाสังขยสูตร หมายถึง การที่ไข่ของมารดาได้รับอสุจิจาก บิดา อรรถกถามหาตมहाสังขยสูตรอธิบายเพิ่มว่า “เมื่อมารดาบิดาร่วมกันครั้งเดียว มีขอบเขตอยู่เพียง ๗ วันเท่านั้น”^๙ ซึ่งการมีเพศสัมพันธ์ครั้งหนึ่งมีขอบเขต ๗ วัน หมายถึง ระยะที่หญิงสามารถตั้งครรภ์ได้ ๗ วัน หลังมีความสัมพันธ์กับชาย

มิติทั้งสองสอดคล้องกัน คือ มีเซลล์ไข่ตกและมีการสร้างเยื่อโพรงมดลูกรองรับการฝังตัวของเซลล์ไข่ ที่ผสมแล้วในอีก ๗ วันถัดไป รวมทั้งการที่ไข่และอสุจิเมื่อผสมแล้วจะไม่สามารถจะฝังตัวได้เลยทันที ต้องใช้ระยะเวลาเจริญเป็นบลาสโตซิสต์ (ระยะฝังตัวประมาณ ๗ วัน) อนึ่งสืบเนื่องจากอรรถกถาที่อธิบาย มารดาบิดาร่วมกันครั้งเดียวมีขอบเขตอยู่เพียง ๗ วันเท่านั้น พิจารณาว่า บิดามารดามีสัมพันธ์กันในช่วงที่ มารดามีการสร้างระดูหรือช่วงที่มีเซลล์ไข่ตก เมื่อมีสัมพันธ์กับบิดาช่วงนี้ อสุจิจากบิดาจึงไม่ต้องรอให้มีเซลล์ไข่ตก ๗ วัน อีกทั้งอสุจิของฝ่ายชายนั้นแม้จะสามารถอยู่ในมดลูกของภรรยาได้แต่จะมีอายุไม่ถึง ๗ วัน โดยส่วนใหญ่จะอยู่ได้เพียง ๒ - ๓ วัน สูงสุดไม่เกิน ๔ วัน เท่านั้น^{๑๐}

เปรียบเทียบระยะเริ่มต้นของลำดับพัฒนาการมนุษย์

กลละในพระพุทธรูปและไซโกตในวิทยาศาสตร์ คือ องค์ประกอบแรกของการกำเนิดชีวิตมนุษย์ แต่มีประเด็นที่น่าศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ คือ ระยะเริ่มต้นของลำดับพัฒนาการทั้งมิติพระพุทธรูป และมิติวิทยาศาสตร์สามารถเปรียบเทียบความสอดคล้องได้อย่างไร

ในอินทกสูตรไม่ได้กล่าวไว้ว่ากลละเป็นเรื่องของระยะหรือเซลล์ต้นกำเนิดหลังปฏิสนธิ และที่สำคัญ ไม่ได้กล่าวถึงระยะเวลาเท่าใด ดังพุทธพจน์ “รูปนี้เป็นกลละ ก่อน จากกลละเกิดเป็นอัมพุทะ จากอัมพุทะ เกิดเป็นเปสสิ (ชั้นเนื้อเล็ก) จากเปสสิเกิดเป็นขมะ (เป็นก้อน) จากขมะเกิดเป็นปุม ๕ ปุมต่อจากนั้น ผม ขน และเล็บ จึงเกิดขึ้น”^{๑๑} ส่วนอรรถกถาสารัตถ์ปกาสิณี กล่าวไว้ชัดเจนถึงระยะเวลาและลักษณะตามระยะ

^๙ ม.ม.อ. (ไทย) ๔๐๘/๒๘๘.

^{๑๐} แพทย์หญิงเสริมสุข วิจารณ์สถิต, “พัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์เชิงเปรียบเทียบพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนา และสูติศาสตร์”, หน้า ๒๑๔.

^{๑๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๓๓๗.

เวลานั้น ดังแสดงรายละเอียดถึงลำดับพัฒนาการชีวิตมนุษย์ในครรภ์มารดาตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสูตรข้างต้นนั้นไว้ว่า “ในสัปดาห์แรกแห่งการปฏิสนธินั้น เกิดเป็นกลลรูป คือเป็นหยาดน้ำใสเหมือนน้ำมันงา ในสัปดาห์ที่ ๒ หลังจากกลลรูป เกิดเป็นอัมพุทรูปขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นฟองสีเหมือนน้ำล้างเนื้อ ในสัปดาห์ที่ ๓ หลังจากอัมพุทรูป ... ต่อจากนั้น คือในระหว่างสัปดาห์ที่ ๑๒ ถึงสัปดาห์ที่ ๔๒ ผม ขน เล็บ ก็ปรากฏขึ้น”^{๑๒}

กลลหรือกลลรูปจะเกิดขึ้นได้ ต้องเกิดหลังปฏิสนธิหรือเซลล์สืบพันธุ์ทั้งเพศมารดาและบิดามารวมกันเป็นหนึ่งเดียวก่อน ซึ่งไม่ได้ให้ข้อมูลว่า ก่อนเซลล์สืบพันธุ์ทั้งสองจะสมบูรณ์ต้องใช้ระยะเวลาเท่าใด หรือแม้กระทั่งเซลล์สืบพันธุ์ทั้งสองต้องใช้ระยะเวลาเท่าใดถึงมาพบกันเพื่อปฏิสนธิ มีเพียงข้อมูลอธิบายสัปดาห์แรกหลังปฏิสนธิสำเร็จแล้วเริ่มนับเป็นสัปดาห์แรกหรือ ๗ วันแรก พร้อมอธิบายรูปลักษณะเฉพาะนั้นๆ ดังนั้น หากนำมิติวิทยาศาสตร์มาเปรียบเทียบเพื่อความสอดคล้องต้องนำข้อมูลที่พระพุทธศาสนาที่มีข้อมูลเพียง ๒ ประการ คือ ระยะเวลาหลังปฏิสนธิและรูปลักษณะเฉพาะแต่ละระยะนั้นๆ มาเปรียบเทียบ

วิทยาศาสตร์ใช้หลักเกณฑ์การนับระยะเวลาของพัฒนาการชีวิตมนุษย์ในครรภ์ ๒ ประเภท ได้แก่ อายุครรภ์ กับ อายุทารก ซึ่งในทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ถือว่ามนุษย์ตั้งครรภ์ประมาณ ๔๐ สัปดาห์ หรือ ๘๐ วัน โดยนับจากวันแรกของประจำเดือนครั้งสุดท้าย (หรือประมาณ ๒๖๖ วัน นับการจากการปฏิสนธิของไข่และอสุจิ) วิธีการคำนวณวันครบกำหนดคลอด ทางสูติศาสตร์ (ใช้เฉพาะทางการแพทย์) คือ วันที่ที่เป็นวันแรกของประจำเดือนครั้งสุดท้ายที่ปกติ ส่วนเดือนที่ครบกำหนดคลอด ก็คือ เดือนที่เป็นประจำเดือนครั้งสุดท้ายแล้ว ลบไป ๓ เดือน ยกตัวอย่างเช่น วันแรกที่เป็นประจำเดือนครั้งสุดท้ายก่อนที่จะไม่มีประจำเดือนมาคือ วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ ดังนั้น วันครบกำหนดคลอด คือ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑ ทำให้เราสามารถคำนวณอายุครรภ์ในแต่ละช่วงได้^{๑๓} ดังตารางเปรียบเทียบที่จุดอ้างอิงที่ต่างกัน ดังนี้

จุดอ้างอิง	วัน	สัปดาห์	เดือนตามปฏิทิน	เดือนตามจันทรคติ
นับจากการปฏิสนธิ	๒๖๖	๓๘	๘ เดือน ๓ สัปดาห์	๙ เดือนครึ่ง
นับจากวันแรกของประจำเดือนครั้งสุดท้าย	๒๘๐	๔๐	๙ เดือน ๑ สัปดาห์	๑๐ เดือน

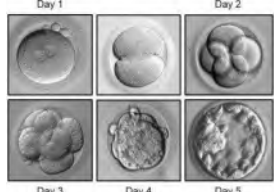
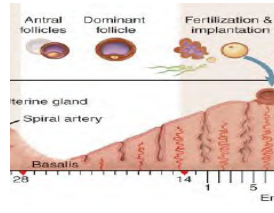
ตารางที่ ๒ ตารางเปรียบเทียบอายุครรภ์และการครบกำหนดคลอดทางสูติศาสตร์ที่อายุครรภ์ ๔๐ สัปดาห์^{๑๔}

^{๑๒} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๒๓๕/๔๓๘-๔๔๐.

^{๑๓} ประพนธ์ บุปศิริ, ร.ศ. พญ.. (๒๕๖๑), “การคลอด การคลอดบุตร (Childbirth)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://haamor.com/th/การคลอด/ \[๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑\]](http://haamor.com/th/การคลอด/ [๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑]).

^{๑๔} krusajjai. (๒๕๕๑), “ความหมายและขั้นตอนของการปฏิสนธิ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://krusajjai.blogspot.com/2008/11/blog-post.html. \[๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑\]](http://krusajjai.blogspot.com/2008/11/blog-post.html. [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑])

เพราะฉะนั้น ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถเปรียบเทียบพัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์ ในระยะแรกเริ่มโดยเปรียบเทียบข้อมูลมิติพระพุทธรูปศาสนาและมิติวิทยาศาสตร์ ดังนี้

อายุทารก (สัปดาห์ที่)	อายุครรภ์ (สัปดาห์ที่)	พัฒนาการทารกในครรภ์ มิติพระพุทธรูปศาสนา	พัฒนาการทารกในครรภ์ มิติวิทยาศาสตร์	วิเคราะห์ข้อมูล
จุดเริ่มต้น	๒	- อาการที่ทำให้ทราบว่าเริ่มมีระดูตั้งขึ้นในมดลูก (วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๖/๒๔) - (ระดู) ต่อมมีสีคล้ายโลหิตตั้งรวมกันอยู่ในฐานมดลูกเจริญขึ้นได้ ๗ วันก็แตก (วิ.ม.หา.อ. (ไทย) ๓๖/๓๑๐) - บิดามารดาอยู่ร่วมกัน (ได้รับน้ำอสุจิจากบิดา) บิดามารดาอยู่ร่วมกันครั้งหนึ่งมีขอบเขต ๗ วัน (ม.ม.อ. (ไทย) ๔๐๘/๒๘๗-๒๘๘)	- วันที่ ๑ เริ่มมีเยื่อโพรงมดลูก(และสร้างต่ออีก ๗ วัน) - มารดามีอาการของไข่ตกไข่เริ่มมีการสร้างประจำเดือนและมีการตกไข่ - หลังจากมีไข่ตกเยื่อโพรงมดลูกจะเจริญอีก ๗ วันเพื่อรองรับการฝังตัวของบลาสโตซิสต์ในวันที่ ๗ - เมื่อบิดามารดาอยู่ร่วมกันทำให้สุมสุมกับไข่ภายใน ๒๔ ชม.จากนั้นอีกพัฒนาไปเป็น ไซโกต (day1) - โมรูล่าพัฒนาเป็น บลาสโตซิสต์ระยะเริ่มต้นแล้วพัฒนาเป็นบลาสโตซิสต์ออกจากเปลือกไข่ ตามลำดับในระยะเวลา ๗ วัน	ข้อมูลสอดคล้องกัน บลาสโตซิสต์ออกจากเปลือกวันที่ ๖-๗

ตารางที่ ๓ ตารางเปรียบเทียบพัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์ในระยะแรกเริ่มโดยเปรียบเทียบข้อมูลมิติพระพุทธรูปศาสนาและมิติวิทยาศาสตร์^{๑๕}

จากตารางที่ ๓ พบว่าจุดเริ่มต้นชีวิตมนุษย์ที่สอดคล้องกันทั้ง ๒ มิติ (พระพุทธรูปศาสนากับวิทยาศาสตร์) คือ กลละกับไซโกต จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า ไซโกตเป็นเซลล์ที่ใช้เป็นคำชี้ว่าเป็นเซลล์เริ่มต้นหลังปฏิสนธิ โดยหลังจากนั้นจะพัฒนาการจากไซโกตเซลล์ไปเป็นระยะต่างๆ ตามลำดับจนถึงทารกสมบูรณ์ ซึ่งจะต่างจากคำว่า กลละ ซึ่งเป็นรูปลักษณะที่อธิบายในช่วง ๗ วันแรกหลังปฏิสนธิระหว่างไข่กับอสุจิ ดังนั้น ประเด็น

^{๑๕} แพทย์หญิงเสริมสุข วิจิตรณสกลิต, “พัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์เชิงเปรียบเทียบพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและสูติศาสตร์”, หน้า ๒๓๗.

เรื่องระยะเวลาสามารถเปรียบเทียบด้านรูปลักษณะภายนอก ซึ่งพบว่า รูปลักษณะของกลละเข้าได้กับรูปลักษณะของตัวอ่อนบลาสโตซิสต์ เพราะพิจารณาลักษณะรูปร่างตัวอ่อนที่เข้ากันได้โดยบลาสโตซิสต์มีลักษณะของเหลวใส มีเซลล์บางๆ ชั้นเดียวเป็นเซลล์รอบนอกและมีกลุ่มเซลล์มวลภายในอยู่ด้านที่หันติดกับเยื่อโพรงมดลูกซึ่งเกิดภายในครรภ์มารดา ซึ่งสอดคล้องกับกลละที่อธิบายไว้ในอรรถกถาสารัตถ์ปกาสินีว่า สัปดาห์แรกหลังปฏิสนธิ เกิดเป็นกลลรูป คือเป็นหยาดน้ำใสเหมือนน้ำมันงา โดยทั้งระยะบลาสโตซิสต์กับระยะกลละจะปรากฏให้เห็นในช่วงเวลา ๗ วันหลังจากการมีปฏิสนธิของไข่และอสุจิ หรืออายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๓

เปรียบเทียบลำดับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครรภ์

การกำเนิดและพัฒนาการของมนุษย์ในครรภ์มารดาปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนาและความจริงทางวิทยาศาสตร์โดยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในที่นี้สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบลำดับพัฒนาการของมนุษย์ในครรภ์ดังตารางต่อไปนี้

อายุทารก (สัปดาห์ที่)	อายุครรภ์ (สัปดาห์ที่)	พัฒนาการทารกในครรภ์ มิติพระพุทธศาสนา	พัฒนาการทารกในครรภ์ มิติวิทยาศาสตร์	วิเคราะห์ เปรียบเทียบ
๑	๓	กลละ มีลักษณะรูปร่างหยดน้ำใสหรือหยดน้ำกลมใส ลักษณะเมือกหรือโคลน (T. W.Rhys Davids, William Stede, 1921-5: 198) ซึ่งกลละคือหยาดน้ำมันงาหรือหยาดของเมือกซึ่งเรียกว่ากลละคือเซลล์นั่นเอง (ทัศนีย หงส์ถาวรภมภ์, ๒๕๑๘ : ๕๒) เป็นระยะ ๗ วันแรกหลังปฏิสนธิเซลล์สืบพันธุ์ระหว่างมารดากับบิดาโดยกายมนุษย์แรกเริ่มมีคันธัพพะมา ปรากฏในครรภ์มารดา หรือประเภทกำเนิดแบบขลาพุชะ	วันแรกของปฏิสนธิเซลล์สืบพันธุ์เป็นไซโกตเซลล์แล้ว พัฒนาระยะแห่งการแบ่งเซลล์หรือระยะคลีเวล จนวันที่ ๔-๕ เป็นโมรูล่า จนถึงวันที่ ๖-๗ เป็นบลาสโตซิสต์ออกจากเปลือกไข่(Zona pellucida) จนถึงวันที่ ๗ บลาสโตซิสต์จะเป็นระยะฝังตัวที่เยื่อโพรงมดลูกเพื่อฝังตัวจมลงสู่เยื่อโพรงมดลูก (ต้องมีครรภ์มารตามดลูกมารองรับการฝังตัว) แล้วเกิดฮอร์โมน hCG สำหรับการตั้งครรภ์ต่อไป	ระยะเริ่มต้น (กลละ ที่กินระยะ ๑ สัปดาห์เทียบได้กับไซโกต (๒๔ ชม. หรือ ๑ วัน) คลีเวล (๒-๓วัน)โมรูล่า (๔-๕วัน) และ บลาสโตซิสต์ (๖-๗วัน) แล้วพัฒนาหลังจากปฏิสนธิวันแรก คือต่อเนื่องระยะอีก ๗ วัน มีการแบ่งเซลล์จนเห็นลักษณะเปลี่ยนแปลงภายในแตกต่างกันมากจากวันแรก โดยเฉพาะพัฒนาเป็นบลาสโต - ซิสต์ระยะฝังตัว ประกอบไปด้วยช่องว่างที่เป็นของเหลวใส มีเซลล์มวลภายใน (inner cell mass) ซึ่งเป็นเซลล์ต้นกำเนิดที่จะเจริญไปเป็นอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย และเซลล์ที่อยู่ trophoblast รอบนอกจะเจริญไปเป็นรกในที่สุด

				ในพระไตรปิฎกอธิบายเฉพาะส่วนสำคัญ คือ กายมนุษย์เริ่มต้นที่มีคันธัพพะหรือปฏิสนธิวิญญานเกิดแล้วเรียกว่ากลละ และขยายความพัฒนากายมนุษย์ในสัปดาห์ถัดไป เมื่อทารกถือกำเนิดในครรภ์มารดาแล้ว ต่อมโลหิตใหญ่ตั้งขึ้นแล้วแตกไหลไป (ม.มู.อ. (ไทย) ๔๐๘/๒๘๗-๒๘๘)
๒	๔	อัณฑะ ลักษณะเมือกชั้นสีเหมือนน้ำล้างเนื้อ	เริ่มมีถุงน้ำคร่ำและมีน้ำคร่ำ (amniotic fluid) เกิดขึ้น ถุงไข่แดงติดกับตัวอ่อนทำหน้าที่ให้อาหาร	อัณฑะจากกลละน้ำใส ๗ วัน ต่อมาจะมีลักษณะเมือกชั้นขึ้นมีสีเหมือนน้ำล้างเนื้อ เป็นระยะเกิดการแบ่งเซลล์สร้างเนื้อเยื่อที่จะเจริญไปเป็นอวัยวะต่างๆ จะเริ่มมีถุงน้ำคร่ำเกิดขึ้น ลักษณะเป็นเมือกชั้นกว่า ๗ วันก่อน
๓	๕	เปลี ขึ้นเนื้อ แ่ง	ตัวอ่อนกำลังสร้างอวัยวะต่างๆ (Organogenesis) โดยแบ่งออกเป็นสามชั้น ลักษณะเป็นแท่งแบน	เป็นตัวอ่อนมนุษย์สัปดาห์ที่ ๓ หลังจากปฏิสนธิ (อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๕) การเจริญเติบโตรวดเร็วก่อนให้เกิดการพับตัวของตัวอ่อนซึ่งมีลักษณะค่อนข้างแบน เป็นแท่งชั้นเนื้อ
๔	๖	ขณะ เป็นก้อนกลม	มีการม้วนตัวของเนื้อเยื่อทางด้านข้างเพื่อมาประสานกัน เป็นผนังลำตัว มีลักษณะคล้ายตัว ซี / C หรือมีลักษณะม้วนเป็นก้อนกลม	ขณะเป็นระยะที่ตัวอ่อนมนุษย์สัปดาห์ที่ ๔ หลังจากปฏิสนธิ (อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๖) จะเริ่มมีการม้วนตัวของเนื้อเยื่อทางด้านข้างเพื่อมาประสานกันเป็นผนังลำตัว ส่วนหน้ามีลักษณะรูปร่างเหมือนตัวอักษร ซี (C) มีลักษณะคล้ายก้อนกลม

เปรียบเทียบกำเนิดและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครรภ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ๑๑

๕	๗	ปัญจสาขา เป็นปุมศีระ ๑ ปุม แขน ๒ และปุมขา ๒	แขนขาเป็นตุ่ม และแบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ที่แยกจากกัน อย่างชัดเจน คือ ศีระ ๑ แขน ๒ สังเกตเห็นเริ่มเคลื่อนไหว ร่างกายได้เองเล็กน้อย (J.I.P. de Vries, et al., 1982 : 301-322)	ตัวอ่อนมนุษย์สัปดาห์ที่ ๕ หลังจากปฏิสนธิ (อายุครรภ์ สัปดาห์ที่ ๗) แขนขาเป็นตุ่ม และแบ่งออกเป็น ๕ ส่วนที่ แยกจากกันอย่างชัดเจน คือ ศีระ ๑ แขน ๒ ขา ๒ จัดได้ว่าเป็นระยะที่ทารกสามารถรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวด(สติเฟิน ฮวน, ๒๕๕๑ : ๑๖-๑๘)
๙-๑๐	๑๑-๑๒	มีกระดูกสันหลัง (พระอุทิศสเถระ, ๒๕๖๐ : ๒๒๘)	ทารกหรือฟิตัส (fetus) มีการสร้างเนื้อเยื่อกระดูกจริง (กระดูกแข็ง)	ข้อมูลสอดคล้องกัน (ทารกมีกระดูกสันหลัง)
๑๕	๑๗	เกิดน้ำเลือดปรากฏ (พระอุทิศสเถระ, ๒๕๖๐ : ๒๒๘)	เริ่มมีผิวหนัง ผิวของทารกจะบางจนเห็นเส้นเลือดเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดเคลื่อนมาถึง และเพิ่มจำนวนมากขึ้นในไขกระดูก การสร้างเซลล์เม็ดเลือดจะเกิดขึ้นที่ไขกระดูก (Brian J. Stillwell, M.D., 2006 : 15)	ข้อมูลสอดคล้องกัน เริ่มมีการสร้างเม็ดเลือดต่าง ๆ จากไขกระดูก ซึ่งเป็นแหล่งสร้างเม็ดเลือดถาวรไปจนตลอดชีวิต ระยะนี้ผิวหนังบางจนมองเห็นเส้นเลือด
๑๖	๑๘	มีกระเพาะอาหาร (พระอุทิศสเถระ, ๒๕๖๐ : ๒๒๘) (Arahant Upatissa, 1961: 173)	ทารกหรือฟิตัส อายุระหว่าง ๑๖-๑๙ สัปดาห์ กระเพาะอาหารยาวประมาณ ๑๕.๕๗ – ๑๕.๕๙ มม.(Bohdan Gworys, et al, 2012: 461-466) ทารกอายุ ๔ เดือน กระบังลมสมบูรณ์แล้ว มองเห็นส่วนท้องระหว่างอกและเอว	ข้อมูลสอดคล้องกัน อายุครรภ์ สัปดาห์ที่ ๑๘ (ฟิตัสสัปดาห์ที่ ๑๖) คือ ทารกมีกระเพาะอาหารแล้ว
๑๗-๑๘	๑๙-๒๐	มีสีผิวหนัง (พระอุทิศสเถระ, ๒๕๖๐ : ๒๒๘)	ผิวหนังของทารกหนาขึ้น และพัฒนาเป็น ๔ ชั้น ผิวหนังมีขนอ่อน ๆ ที่เรียกว่า lanugo ปกคลุมอยู่ทั่วร่างกาย เริ่มมีเซลล์สร้างเม็ดสี (melanocytes) ผิวหนังหนาขึ้น อาจจะเห็นสีผิวชัดเจนขึ้น ทารกสามารถได้ยินและจำเสียงมารดาได้ (Baby2see, Online: 2018)	ข้อมูลสอดคล้องกัน เซลล์สร้างเม็ดสี เมลาโนไซต์ เกิดขึ้นที่อายุครรภ์ ๑๖-๑๘ สัปดาห์ อาจจะเห็นสีผิวชัดเจนขึ้น เพราะระยะนี้มีเซลล์สร้างเม็ดสีที่ชั้นผิวหนังแล้ว

๑๙	๒๑	ลมเกิดแต่กรรม (กรรมชาต) พัดไปทั่วร่างกาย(ทารก)	การเคลื่อนไหวของทารก การหายใจ อัตราการเต้น	ข้อมูลสอดคล้องกัน อายุครรภ์ ๒๐ - ๒๔ สัปดาห์ เด็กจะอยู่ในท่าก้นและท่าหัวใน
		เคลื่อนไหวและกลับท่าได้) (พระอุปติสเถระ, ๒๕๖๐ : ๒๒๘)	ของหัวใจ เริ่มเข้าสู่วงจรที่สม่ำเสมอ	อัตราเท่าๆ กันจากนั้นจะเริ่มกลับศีรษะ
๒๐	๒๒	ทวารทั้ง ๙ คือ ตา ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ หู ๒ อจจรรมรรค ๑ ปัสสาวรรค ๑ (พระอุปติสเถระ, ๒๕๖๐ : ๒๒๖-๒๒๗)	ช่องหูเปิดแล้ว อวัยวะรูปหอยโข่งหรือคอเคลีย (cochlea) ซึ่งเป็นอวัยวะสำหรับการได้ยิน มีขนาดใหญ่เท่ากับของผู้ใหญ่ โดยการเติบโตอย่างเต็มที่ในช่องหู ระบบทางเดินอาหารมีการพัฒนาจนสามารถดูดซึมน้ำคร่ำได้และทำงานอย่างเป็นระบบ ทารกมีการกลืนน้ำคร่ำเข้าไปทางปากและขับถ่ายออกมา หนูนเวียนเป็นน้ำคร่ำทางปัสสาวะ และถ่ายเป็นเมโคเนียมหรือขี้เทาทางทวารหนักได้ รุจุมุกเปิดแล้ว เปลือกตาเริ่มเปิดออกในสัปดาห์นี้	ข้อมูลสอดคล้องกัน โดยทารกมีหูทั้งสองที่เปิดแล้วและสามารถได้ยินเสียง ปากและทางเดินอาหารรวมทั้งทวารหนักสมบูรณ์ ทารกอจจรรได้ รุเปิดปัสสาวะเปิดแล้ว สามารถปัสสาวะได้ รุจุมุกเปิดแล้ว สัปดาห์นี้เปลือกตาเริ่มเปิดได้ครั้งแรก จึง เป็นการเปิดทวารครบทั้ง ๙ ทารกที่คลอดก่อนกำหนดในสัปดาห์นี้จากสถิติสามารถมีชีวิตรอดได้ แต่ต้องเข้ารับการรักษาดูแลในหอผู้ป่วยทารกแรกคลอดวิกฤต (Neonatal Intensive Care Unit - NICU)
๓๖	๓๘	ตั้งครรภ์ครบ ๙ เดือน (จันทร์คติ) ครบกำหนดคลอดตามพระพุทธานุญาต ๙-๑๐ เดือน	สูติศาสตร์กำหนดคลอดได้ตั้งแต่ อายุครรภ์ ๓๗-๔๒ สัปดาห์	กำหนดคลอดต่างกันเพราะการนับตามคติปฏิทินต่างกัน
๓๘	๔๐	-	ครบวันกำหนดคลอดทางสูติศาสตร์	-
๔๐	๔๒	๑๐ เดือน (จันทร์คติ)	หลังจากอายุครรภ์ ๒๙๔ วัน หรือ ๔๒ สัปดาห์ เรียกครรภ์เกินกำหนด (Postterm pregnancy)	๘๐% ของหญิงมีครรภ์จะคลอดภายในอายุครรภ์ ๔๒ สัปดาห์ (ธีระ ทองสง, นพ. และคณะ, ๒๕๕๑ : ๓๐๐)

๔๒	๔๔	อาศัยลมเกิดแต่กรรม (กรรมชวต) ร่างกายของเด็ก เปลี่ยนท่าหันเท้าขึ้น ศีรษะลง ต่ำและเคลื่อนไปสู่ช่องกำเนิด ทารกนั้นคลอดออกมา (พระอุทิศสเถระ, ๒๕๖๐ : ๒๒๘)	๓-๕% ของหญิงตั้งครรภ์ คลอดหลังจากอายุครรภ์ ๔๓ สัปดาห์ (ธีระ ทองสง, นพ. และคณะ, ๒๕๔๑ : ๓๐๐) ทารกที่คลอดหลังอายุครรภ์ ๔๔ สัปดาห์ จะมีภาวะ Postmature เพิ่มขึ้นมาก (ชินนาฏ ลีตส์, ออนไลน์ : ๒๕๖๑)	ข้อมูลสอดคล้องกัน อายุครรภ์ สัปดาห์ที่ ๔๔ (พีตส์สัปดาห์ที่ ๔๒) อายุครรภ์ที่มากที่สุดของ มนุษย์ที่จะมีการคลอดบุตร ในสมัยพุทธกาลย่อมไม่มีการกระตุ้นคลอดดังเช่น ปัจจุบัน ดังนั้นหญิงมีครรภ์ใน สมัย พุทธกาลจะคลอดลูกเมื่อ มีอาการเจ็บครรภ์คลอดซึ่ง ส่วนใหญ่มักจะไม่เกินอายุ ครรภ์ที่ ๔๔ สัปดาห์หรืออายุ ทารก ๔๒ สัปดาห์
----	----	--	--	---

ตารางที่ ๔ วิเคราะห์เปรียบเทียบพัฒนาการชีวิตมนุษย์ในครรภ์มารดาตามหลักวิทยาศาสตร์กับพัฒนาการ
ของชีวิตมนุษย์ในครรภ์มารดาตามหลักพระพุทธศาสนา^{๑๖}

จากตารางที่ ๔ พบว่า ตั้งแต่หลังจากการปฏิสนธิของไข่และอสุจิจนกระทั่งสิ้นสุดสัปดาห์ที่ ๘ ซึ่งหลังจากนั้นจะเรียกว่าระยะทารกในครรภ์หรือฟัตัส (fetus) โดยความรู้เกี่ยวกับกายมนุษย์ใน พระไตรปิฎกและอรรถกถา เริ่มต้น ๕ สัปดาห์แรก เมื่อนำเอาวิทยาศาสตร์ไปเปรียบเทียบให้เห็น ความเหมือนกันที่ปรากฏในรายละเอียดพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้อย่างดี เมื่อจุดเริ่มต้นเปรียบเทียบที่ “กลละ คือ ตัวอ่อน บลาสโตซิสต์ระยะฝังตัว”^{๑๗} อายุครรภ์ (GA) ที่ข้อมูลสอดคล้องกันทั้งทางพระพุทธ- ศาสนาและวิทยาศาสตร์ ดังนี้

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๒ คือเป็นช่วงที่ระดูเริ่มตั้งขึ้นในมดลูกและเป็นช่วงที่มีไข่ตก หากบิดามารดา อยู่ร่วมกันในช่วงนี้ เกิดการปฏิสนธิของไข่และอสุจิ

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๓ (ตัวอ่อนสัปดาห์ที่ ๑) คือ กลละ หรือบลาสโตซิสต์ระยะฝังตัว ลักษณะ เข้าได้กับหยดน้ำใส และ ขั้นตอนการเจริญสัปดาห์ต่อไปมีความสอดคล้องกัน

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๔ (ตัวอ่อนสัปดาห์ที่ ๒) คือ อัพพุทะ ตัวอ่อนจากใสขุ่นขึ้น เป็นน้ำขุ่น

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๕ (ตัวอ่อนสัปดาห์ที่ ๓) คือ เปสิ ตัวอ่อนมีลักษณะเป็นแผ่นขึ้นเนื้อ

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๖ (ตัวอ่อนสัปดาห์ที่ ๔) คือ ฆนะ ตัวอ่อนงอตัวจากส่วนหัวและ ส่วนปลาย เข้ามาเป็นรูปตัวซี (C) คล้ายลักษณะเป็นก้อนกลม

^{๑๖} แพทย์หญิงเสริมสุข วิจารณ์สถิต, “พัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์เชิงเปรียบเทียบพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนา และสูติศาสตร์”, หน้า ๒๓๘-๒๔๕.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๕-๒๔๘.

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๗ (ตัวอ่อนสัปดาห์ที่ ๕) คือ ปญฺจสาขา ตัวอ่อนมองเห็นปุ่ม แขน ขา และศีรษะ สามารถมองเห็นเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๑๑ และ ๑๒ (อายุฟัตสัปดาห์ที่ ๙ และ ๑๐) มีกระดูกสันหลัง

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๑๗ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๑๕) คือ ทารกมีเลือด หมายถึง เริ่มสร้างเลือด จากไขกระดูก ซึ่งเป็นที่สร้างเม็ดเลือดถาวรจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๑๘ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๑๖) คือ ทารกมีกระเพาะอาหารแล้ว

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๑๙ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๑๗) คือ ทารกมีการพัฒนาของชั้นผิวหนัง

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๒๐ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๑๘) คือ ทารกมีสีผิวหนัง โดยผิวหนังของทารก ใกล้เคียงกับผิวหนังผู้ใหญ่ หรือมีเซลล์สร้างเม็ดสีที่ชั้นผิวหนังแล้ว

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๒๒ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๒๐) คือ ทารกมีทวารทั้ง ๔ แล้ว (ตา ๒, จมูก ๒, ปาก ๑, หู ๒, อวัยวะเพศ ๑, ปัสสาวะ ๑) โดยเลือกตาเปิดที่หลังอวัยวะอื่น และเลือกตาเริ่มเปิดในสัปดาห์นี้ ซึ่งข้อมูลสอดคล้องกันอย่างมาก

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๒๘, ๒๙ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๒๖, ๒๗) คือ ทารกสามารถเริ่มมีชีวิตรอด ได้หากคลอดก่อนกำหนด (ร่างกายมีความแข็งแรง, มีกำลัง)

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๓๑ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๒๙) คือ ร่างกายมีความสมบูรณ์ทุกอย่าง ปอดทารกสมบูรณ์มากขึ้นและสามารถมีชีวิตรอดได้

อายุครรภ์สัปดาห์ที่ ๔๔ (ฟัตสัปดาห์ที่ ๔๒) เพราะอาศัยลมเกิดแต่กรรม (กรรมชวาต) ร่างกายของเด็กเปลี่ยนท่าหันเท้าขึ้นศีรษะลงต่ำและเคลื่อนไปสู่ช่องกำเนิด ทารกนั้นคลอดออกมา โดยในสมัยพุทธกาลย่อมไม่มีการกระตุ้นคลอดดังเช่นสมัยปัจจุบัน ดังนั้น หญิงมีครรภ์ในสมัยพุทธกาลจะคลอดลูกเมื่อมีอาการเจ็บครรภ์คลอด ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่เกินอายุครรภ์ที่ ๔๔ สัปดาห์หรืออายุทารก ๔๒ สัปดาห์^{๑๘}

บทสรุป

จากที่อภิปรายมา พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มีความเห็นคล้ายกันในเรื่องกำเนิดและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ในครรภ์ ในการเปรียบเทียบลำดับพัฒนาการกำเนิดมนุษย์ในครรภ์ พบว่ามีขอบเขตเวลาและลักษณะทางกายภาพที่คล้ายกันอย่างชัดเจน ต่างกันแต่ในด้านนามธรรมที่อยู่นอกขอบเขตวิทยาศาสตร์

^{๑๘} Shime J, et al. "Prolonged pregnancy: surveillance of the fetus and the neonate and the course of labor and delivery", *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, Vol. 148 Iss. 5, Mar: 547-552, 1984.

บรรณานุกรม

ทัศนีย์ หงส์ดารมภ์. **กำเนิดรูปนั้นฉันใด? การเปรียบเทียบพระพุทธพจน์กับวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : บรรณศาลา ก.ข., ๒๕๑๘.

ธีระ ทองสง, นพ. และคณะ. **สูติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: พี.บี.ฟอเรน บุ๊คส์ เซ็นเตอร์, ๒๕๔๑.

พระอุปัชฌายะ. **วิมุตติมรรค**. แปลโดย พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

แพทย์หญิงเสริมสุข วิจารณ์สถิต. “พัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์เชิงเปรียบเทียบพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและสูติศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **อภิธรรมมัตถสังคหบาลี ฉบับแปลเป็นไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล.ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สมบุญ ดาสนนิ. “ศึกษาวิเคราะห์รูปในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๒๓-๓๗.

สตีเฟน ฮวน. **มหัศจรรย์แห่งร่างกาย (The Odd Body)**. เล่ม ๑. แปลและเรียบเรียงโดย โรจนานำเจริญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑.

Arahant Upatissa. **The Path of Freedom: Vimuttimagga**. Translated from the Chinese by Rev. N. R. M. Ehara, Soma Thera, Kheminda Thera. Kandy: Buddhist Publication Society Ceylon, 1961.

Bohdan Gworys, et al. “Dynamics of Stomach Growth in the Human Fetal Period-a Postmortem Study”. **International Journal of Morphology**. Vol. 30 No. 2 [2012] : 461-466.

Brian J. Stillwell, M.D.. **The Biology of Prenatal Development**. Video Script, [DVD], Concord : National Geographic and The Endowment for Human Development (EHD), 2006.

- J.I.P. de Vries, et al.. “The emergence of fetal behaviour. I. Qualitative aspects”, **Early Human Development**. Vol. 7 Iss. 4 [December 1982] : 301-322.
- Shime J, et al. “Prolonged pregnancy: surveillance of the fetus and the neonate and the course of labor and delivery”, **American Journal of Obstetrics and Gynecology**, Vol. 148 Iss. 5, Mar [1984] : 547-552, Abstract.
- T. W. Rhys Davids. William Stede. **The Pali Text Society’s Pali-English dictionary**. Chipstead: Pali Text Society [1921–1925], p. 198.
- ชนินาฏ ลีตส์, รศ.. **ความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย: เด็กเกิดหลังจากการสมรสเลิกจากกัน**. สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://stouonline.stou.ac.th/courseware/courses/law/content/modules/Law2.1%20module2.pdf> [๑ สิงหาคม ๒๕๖๑].
- ประนอม บุพศิริ, ร.ศ. พญ.. **การคลอด การคลอดบุตร (Childbirth)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://haamor.com/th/การคลอด/> [๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑].
- _____. **ทารกทำก้น เด็กทำก้น (Breech presentation)**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://haamor.com/th/ทารกทำก้น/> [๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑].
- Baby2see, **Week Twenty: The halfway point**, [Online], Retrieved from: <http://www.baby2see.com/development/week20.html> [24 June 2018].
- krusaijai. (2551). **“ความหมายและขั้นตอนของการปฏิสนธิ”**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://krusaijai.blogspot.com/2008/11/blog-post.html>. [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑]

วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม

A Analysis Human Development in the Principles of Buddhadhamma

ไกรวุฒิ มะโนรัตน์*

Kriwuth Manorat

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email : Mkriwuth@gmail.com

Received : April 26, 2019

Revised : October 10, 2019

Accepted : October 15, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม ๒) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม ๓) เพื่อวิเคราะห์พุทธธรรมเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์ทุกคนมีความสามารถหรือศักยภาพในการที่จะพัฒนาจิตของตนให้เกิดปัญญาจนบรรลุถึงนิพพานได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านเพศ อายุ เชื้อชาติ วรรณะ และพื้นความรู้

การพัฒนามนุษย์ คือ การทำให้มนุษย์เจริญขึ้นด้วยการพัฒนาให้ครบ ๔ ด้าน ๑) กายภาวนา การพัฒนาอินทรีย์ทั้งหลายให้มีความเจริญงอกงามเพื่อให้รู้จักการใช้อินทรีย์อย่างเหมาะสม ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและบุคคลอื่น ๒) สีลภาวนา การพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมให้ยอมรับ เคารพ ในกฎเกณฑ์ กติกา จรรยา ของสังคม ๓) จิตตภาวนา การพัฒนาจิตให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน สงบสุข ผ่องใส พร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อส่วนรวม ๔) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันสรรพสิ่งตามความเป็นจริงจนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

การพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนาถือว่า จิตเป็นตัวคอดกำหนดพฤติกรรม และเป็นเหตุให้เกิดนามรูป การพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา จึงอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาจิต ด้วยการปฏิบัติตามหลักของศีล สมาธิ และปัญญา ปัญญาที่ได้จากการพัฒนาจิต นำไปสู่เป้าหมายของสุดคือนิพพาน ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ: มนุษย์, การพัฒนามนุษย์, พุทธธรรม

* ผศ.ไกรวุฒิ มะโนรัตน์ Assf.Prof.Kriwuth Manorat คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Abstract

This research has 3 purposes; 1) to study the concept of Human development in the principles of Buddhadhamma 2) to study the of the process of human development in the principles of Buddhadhamma in the principles of Buddhadhamma 3) to analyze the Buddhadhamma along with the Human development.

This is qualitative research. The results of research found that:

According to Buddhist principles, all human beings are abilities and efficiencies for development of their mind to be wisdom until attain Nibbana it is not limited about gender, age, race, caste and knowledge.

Human development is to make human growing up by the 4 aspecys : 1) Physical development : the development of facayties to be growth, to know how to use the faculties properly, not violeuce to onesels and others. 2) Moral development the socail behaviour development is accepted, respetted in the regulations, rules, ethics of society, 3) Mental development : the development of mind by virtue : to by strung, enjoy, peaceful with the effort, mindfulness and concentration, to by ready dedicate for pubsic. 4) Wisdom development : to devenop wisdom knowing all things according to reality until having freedom of mind, not cover by defilements and suffering.

The human development in Buddhism stated that the mind is contral the behavior and it is cause of arising Nams and Rupa : It is based upon the development of the mind by pra cticing the morality, concentration, and wisdom. The wisdom is developed by mental development leading to the ultimate geoal which is called Nibbana, is the development of human completely.

Keywords: Human, Human Development, Duddhadhamma

บทนำ

การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญโดยมีการวางแผนเพื่อหามาตรการในการปฏิบัติให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่ไม่พึงประสงค์ เป็นความพยายามที่ตั้งใจกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมและคุณภาพชีวิตของสมาชิกต่าง ๆ ของสังคมให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน^๑ การพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้ช่วยให้สังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้า มีวิทยาการและเทคโนโลยีมากมายและทันสมัย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อลองมาวิเคราะห์ดูคุณภาพในแต่ละด้านของชีวิตมนุษย์ดู ก็จะพบว่า

๑) ทางด้านกายภาพ มนุษย์ในยุคปัจจุบันยังคงมีปัญหาเรื่องสุขภาพอยู่มาก แม้ว่าการแพทย์ปัจจุบันจะทันสมัยและมีความสามารถในการรักษาบำบัดกำจัดโรคต่าง ๆ ได้มากมายก็ตาม

๒) ทางด้านสังคม แม้ว่าสังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบัน จะดูมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคนิคและวิทยาการมากกว่าสังคมยุคโบราณ แต่ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไม่ได้ลดลงเลย กลับมีแต่เพิ่มมากขึ้น

๓) ทางด้านจิตใจ มนุษย์ในยุคปัจจุบัน มีปัญหาทางด้านจิตใจกันสูงมาก เช่น มีความเครียดสูง เป็นโรคทางระบบประสาท มีความเร่าร้อน กระวนกระวาย

๔) ทางด้านปัญญา แม้ว่ามนุษย์ในยุคปัจจุบัน จะได้พัฒนาศักยภาพทางการใช้สมองอย่างมากจนสามารถคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ มากมาย แต่มนุษย์ก็ยังไม่สามารถที่จะควบคุมทิศทางการใช้ปัญญาที่ได้พัฒนาขึ้นมาแล้วไปในทางที่ถูกต้องได้เลย

เหตุที่สังคมมนุษย์ปัจจุบันยังคงมีปัญหาอยู่มากมายดังกล่าว อาจจะเป็นเพราะว่าการพัฒนาที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานที่ผิดพลาดของมนุษย์นั่นเอง คำว่า “แนวคิด” หมายถึง แบบแผนการคิดหรือทัศนคติพื้นฐานในการมองโลกและชีวิต เมื่อแนวคิดในการมองโลกและชีวิต เป็นสาเหตุพื้นฐานของปัญหาต่าง ๆ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด จึงจำเป็นต้องแก้ที่ “แนวคิดพื้นฐาน” แนวคิดพื้นฐานของพุทธธรรม คือ แนวคิดที่มองว่า

๑) สรรพสิ่งมีอยู่และเป็นไปตามกฎปัจจัยสัมพันธ์

๒) มนุษย์ในกฎปัจจัยสัมพันธ์ ย่อมเป็นไปตามและมีผลส่งผลตามกฎปัจจัยสัมพันธ์นั้น

๓) มนุษย์ทุกคนมีสภาพเป็นเวไนยสัตว์ คือ พัฒนาได้ตามระดับสติปัญญาของแต่ละคน และสามารถเข้าถึงพุทธภาวะ

๔) ความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วอย่างหนึ่ง คือ ให้ความแตกต่างกลายเป็นความประสาน สร้างเสริมเติมเต็มกลมกลืนซึ่งกันและกัน

^๑ พระครูอดัมจันทวรรณ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์”, วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๒๑๙.

ดังนั้น พุทธธรรมจึงเป็นแนวคำสอนหรือเป็นแนวคิดหนึ่ง ที่อาจตอบโจทย์เรื่องการพัฒนามนุษย์ เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อแก้ปัญหาทางด้านการพัฒนามนุษย์และสังคมให้สมบูรณ์มากขึ้นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม
๒. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม
๓. เพื่อวิเคราะห์พุทธธรรมเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) ซึ่งมีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (research) ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ กระบวนการพัฒนามนุษย์ ตามหลักพุทธธรรม จากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วารสาร เอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. รวบรวม เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูล
๓. อภิปรายผลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

- ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม
- ๒) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม
- ๓) เพื่อวิเคราะห์พุทธธรรมเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ และแต่ละประการ มีผลการวิจัยโดยสรุป ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ พบว่า การเสนอแนวความคิดการพัฒนาของพระพุทธศาสนา เป็นผลมาจากความต้องการที่จะดึงความเชื่อของมนุษย์ปุถุชนในยุคอินเดียโบราณออกจาก “เทพ” มาสู่ “ธรรม”^๒ โดยสอนให้เชื่อใน “กฎแห่งกรรม” สอนให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจึงจะประสบความสำเร็จ และสอนให้เชื่อว่า ความสำเร็จมิได้เกิดจากการดลบันดาลของเทวะหรือเกิดจากปาฏิหาริย์ใด ๆ แต่เกิดจากกรรมคือการกระทำ ที่ต้องใช้ความเพียรพยายาม ที่เป็นไปด้วยความสุจริตรอบคอบ และไม่ตั้งอยู่ในความประมาท กล่าวคือ หมั่นศึกษาพัฒนาปรับปรุงการกระทำ (กรรม) ต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง^๓

^๒ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

^๓ สุวัฒน์ จันทระจำนง, ปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓๑.

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา หมายถึงการทำมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตไปในวิถีชีวิต ที่เรียกว่า “อริยมรรค” ด้วยวิธีแห่งการศึกษาหรือพัฒนา ที่เรียกว่า “สิกขา” จนกว่าจะเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ อสริภาพ ภาวะไร้ทุกข์ หรือภาวะไร้ปัญหา ที่เรียกว่า นิพพาน^๕ สำหรับแนวคิด อันเป็นที่มาของการพัฒนามนุษย์นั้น สามารถกล่าวได้ว่า

๑. พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนา เรียกธรรมชาติส่วนนี้ของมนุษย์ ว่า “ศักยภาพ” เรียกในศัพท์ทางวิชาการว่า “โพธิ” แปลว่า ปัญญาตรัสรู้ หมายถึงปัญญาที่ทำให้มนุษย์ กลายเป็นพระพุทธเจ้า^๖ นับแห่งความเชื่อที่ว่านี้ ปรากฏในบทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณที่ว่า “... อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ ...”^๗ อนึ่ง พระพุทธศาสนาเรียกบุคคลผู้มีธรรมชาติดังกล่าวนี้นว่า “เวไนยสัตว์” หมายถึง สัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอันสั่งสอนอบรมได้ ถ้ามีผู้แนะนำ มีเพื่อนดี (กัลยาณมิตร) และมีความเพียรจริงจัง ก็จะสามารถพัฒนาตนเองให้บรรลุความพ้นทุกข์ได้ มนุษย์มีเจตนาและมีกรรมของตนเอง มนุษย์ สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ และไม่ตกเป็นทาสของสัญชาตญาณหรือสิ่งแวดล้อมทั้งหลายหากมนุษย์ ไม่สมัครใจ^๘

๒. พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์ต้องการพัฒนาตน^๙ เนื่องจากมนุษย์ส่วนมาก ยังช่วยเหลือตนเอง ไม่ได้เต็มที่ หรือมีระดับแห่งการพึ่งพาตนเองที่ยังไม่สมบูรณ์ ถ้าปล่อยให้มนุษย์อยู่ตามธรรมชาติ ก็จะ ดำเนินชีวิตโดยอาศัยต้นหามาสนองความต้องการทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายหรือเกิดปัญหาต่อชีวิตของตน (ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ) สังคม และสิ่งแวดล้อม^{๑๐} ดังนั้น เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาแทนการดำเนินชีวิตด้วยตัณหาหรือแทนการวิ่งพล่านด้วยตัณหา พระพุทธศาสนาจึงต้องมาพัฒนามนุษย์ให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ทั้งนี้ ตามหลักการแห่งพุทธพจน์ ที่ว่า “อตตาทิ อตตโน นาโถ: ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน”^{๑๑} ส่วนสาเหตุที่มนุษย์ปุถุชนไม่สามารถพึ่งพาตนเอง ได้นั้น เป็นเพราะมนุษย์ปุถุชนนั้น “ขาด” ในสิ่งต่อไปนี้

^๕ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), ธรรมกับการพัฒนาชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิ พุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร (พระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔.

^๗ วิมพา. (บาลี) ๑/๑/๑.

^๘ ภทรพร สิริกายจน และฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, พุทธศาสนา ใน ความรู้พื้นฐานทางศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓

^๙ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับการแนะแนว, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๑} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖๐/๔๕.

๑) ปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจในโลกและชีวิตซึ่งมีอยู่และดำเนินไปตามกฎธรรมชาติ^{๑๑} จึงปฏิบัติตนต่อโลกและชีวิตด้วยไม่รู้จักความอยากและความยึดมั่นถือมั่น (อวิชชา/ตัณหา/อุปาทาน) และจึงเกิดทุกข์หรือปัญหาตามมา^{๑๒}

๒) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน คือ ไม่เชื่อมั่นในตนเอง ไม่มองตนในฐานะเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ จึงยอมสยบอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติแล้ว จึงสอนว่า มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ เรียกว่า เวไนยสัตว์

๓) แรงจูงใจที่เอื้อต่อการพัฒนาตน

๔) การรู้จักคิดหรือคิดเป็น

๕) การมีท่าทีที่ถูกต้องต่อประสบการณ์ทั้งหลาย

๖) ความมีวินัยในชีวิตและการอยู่ร่วมสังคม

๗) มีความกล้าเป็นพื้นฐาน^{๑๓}

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า การพัฒนามนุษย์ที่มีเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ อิสระภาพภาวะไร้ทุกข์ หรือภาวะไร้ปัญหานั้น โดยการพัฒนาให้ครบ ๔ ด้านของชีวิต คือ^{๑๔}

๑. ด้านกายภาพ (กายภาวนา) หมายถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอินทรีย์ของเราหรือตัวเรา อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้เป็นไปในทางที่เกิดประโยชน์แก่ชีวิต โดยการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น ในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงามให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ^{๑๕} สิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัย ๔ การพัฒนาความสัมพันธ์กับปัจจัย ๔ อย่างถูกต้อง หมายถึงการใช้ปัจจัย ๔ เพื่อคุณค่าแท้ มิใช่คุณค่าเทียม^{๑๖}สาระสำคัญของการพัฒนาอินทรีย์ คือ การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการรับรู้โดยไม่เกิดโทษก่อผลเสียหาย (ส่งเสริมคุณภาพชีวิต) และการฝึกอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพในการใช้งาน นั่นคือ ให้ดูเป็น ฟังเป็น ดมเป็น

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๑.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธศาสนและการแนะแนว, พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๑๒.

^{๑๓} ขุ.ธ. (บาลี). ๒๕/๑๘๘/๕๐.

^{๑๔} ส.สหา. (บาลี) ๑๘/๑๒๗/๑๐๕.; ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ผลิตภัณ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๔๘.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), การศึกษา: มองเมื่อ ๓๐ ปีก่อน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๕๕.

ลัทธิสเป็น สัมผัสทางกายเป็น^{๑๗} ส่วนแนวทางการพัฒนาอินทรีย์นั้น ให้ความสำคัญแก่หลักสังวร (คือ ปาติโมกขสังวร สติสังวร ญาณสังวร ขันติสังวร วิริยสังวร)^{๑๘} และหลักโภชนมัตตัญญูตา^{๑๙}

๒. ด้านสังคัม (ศีลภาวนา) หมายถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ โดยมี “ศีล” เป็นหลักในการปฏิบัติตนของแต่ละปัจเจกบุคคลเพื่อให้อุปนิสัยต่าง ๆ ที่มีอยู่นั้น สามารถลดน้อยลงได้ เราการพัฒนาในด้านสังคัมนี้ว่า “การพัฒนาศีล” ศีล ในทางพระพุทธศาสนามีใช้ “ข้อห้าม” ที่เป็นทวนะเืองการ หากแต่เป็นกระบวนการที่นำมาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดคุณภาพแห่งชีวิตมนุษย์ ศีลในพระพุทธศาสนามีหลายอย่างและหลายระดับ แต่ศีลที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ด้านสังคัม จึงได้แก่ “จตุปาริสุทธิศีล” ประกอบด้วย

๑) ปาติโมกขสังวรศีล ส้ารวมในพระปาติโมกข์ เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต ประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย

๒) อินทริยสังวรศีล ส้ารวมอินทริย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำจิต เมื่อจิตรับรู้อารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสกาย และสัมผัสใจ

๓) อาชีวะปาริสุทธิ เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ไม่ประกอบด้วยการแสวงหาไม่สมควร เช่น การหลอกลวง เป็นต้น

๔) ปัจจยสันนิสิตศีล การพิจารณาใช้ปัจจัย ๔ ให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา^{๒๐}

ส่วนแนวทางการพัฒนาศีลนั้น อาศัยธรรมชาติ ๒ อย่าง คือ “ความเคยชินและศรัทธา” มาเป็นปัจจัยพื้นฐานและใช้สติปัญญาคอยบังคับบัญชาตั้งแต่เริ่มฝึกฝน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ศีลที่ดี^{๒๑}

๓. ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) หมายถึงการฝึกอบรมเสริมสร้างจิตให้พร้อมด้วยคุณสมบัติ ๓ ด้าน คือ

๑) ด้านคุณภาพจิต ได้แก่ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา จาคะ ทิโรธัตตปะ เป็นต้น

๒) ด้านสมรรถภาพจิต หรือประสิทธิภาพจิต โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตเข้มแข็ง หนักแน่น แก่กล้า สามารถทำหน้าที่ได้ เช่น ฉันทะ วิริยะ อุตสาหะ ขันติ เป็นต้น

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), ธรรมกับการพัฒนาชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๒๐.

^{๑๘} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๘.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๒๐} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๕.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘-๒๒.